

Romańo Atmo

2²⁰¹⁴
(50)

ISSN 1896-4427

Dyskryminacji

mówimy NIE

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji

- 4 Międzynarodowy Dzień Romów
- 8 Trzeci Europejski Szczyt Romów
- 11 Raport Amnesty International
- 14 Moda na tolerancję
- 16 Romanse w cieniu skrzypiec
- 18 Różni obywatele jedno miasto
- 20 Cechy charakterystyczne cygańskiej muzyki
- 22 Na pomoc ofiarom
- 24 Orzeczenie o niepełnosprawności
- 27 Cooltura równych szans
- 30 Romano Atmo Listy
- 32 Dziesiąty rok działalności świetlicy
- 34 Mieszanka kultur
- 37 Prognozy przedwyborcze w Europie
- 38 Romano Atmo Biblioteka
- 41 Horoskop

Zespół redakcyjny

Redaktor naczelny
Roman Chojnacki

Redaktor techniczny
Damian Puszczykowski

Asystent redaktora
Agnieszka Huczko

Współpracownicy

Mateusz
Babicki

Anna
Kopycińska

Justyna
Matkowska

Andrzej
Łuczak

ADRES REDAKCJI:

ul. Wyszyńskiego 32, 78 – 400 Szczecinek,
tel. 94 37 250 98, fax 94 37 250 96,
zrp.romanoatmo@wp.pl
www.romowie.com
Skład: Damian Puszczykowski
Nakład: 500 egz.

Słowo od redaktora naczelnego

Na ciepłe dni czekaliśmy długo i w końcu przyszły. Przeplatane burzami, chłodnymi nocami, ale mimo wszystko cieszą. Przed nami sezon wakacyjny, który przyjdzie szybciej niż myśleliśmy. A u nas w Związku Romów Polskich praca nie zwalnia ani na chwilę. Nie ma czasu na lenistwo.

Myśleliśmy, tworzymy, organizujemy burze mózgów, by nie stać w miejscu i dbać o rozwój. Nie tylko osobisty, ale i nas wszystkich, nas Romów.

Na forum europejskim w ostatnim czasie miało miejsce wiele wydarzeń ważnych dla naszej społeczności. Oczywiście piszemy o nich dla Was w tym numerze Romano Atmo. Wśród nich między innymi trzeci Szczyt Europejski w sprawie Romów, który został szumnie skrytykowany w środowisku romskim. Oddajemy go Wam do subiektywnej oceny. Nie sposób jednak nie zauważyć, że inicjatywy mające na celu pomoc Romom, które planuje, wykonuje i podsumowuje się bez udziału ich samych, nie mogą być działaniami przynoszącymi realne, długotrwałe efekty. Z nadzieją czekam na czasy, kiedy sprawy romskie nie będą tylko trendem i dobrym marketingiem, ale rzeczywistą troską i chęcią wdrażania zmian.

Niepokoje mnie też fakt rozproszenia naszej społeczności. Coraz więcej młodych ludzi ucieka za granicę w pogoni za pieniądzem, większymi możliwościami i karierą. Nasuwa się jednak jedno ważne pytanie – czy wraz ze zmianą miejsca zamieszkania Romowie nie tracą swojej tożsamości? Mam wrażenie, że coraz trudniej jest nam w niej trwać, a proces asymilacji dotyka nas, niekiedy nawet nieświadomie. Dlatego upominam Was, bracia i siostry, bądźmy dumni ze swojego pochodzenia, kultury i języka. Znajmy swoją tożsamość, bo to jedyne co utrzymało nas przy życiu w tragicznych dla naszego narodu latach.

Javen sare saste i bahtale latsie i patyvale Manusza

Pe tate dywesa nijalytka ziakirasys hara i pes doziakirdziem i kazdo mendyr soś peskie planinet ta nijafesa. Jame dre organizacja ZRP našty peskie but te pomekhas bo sy jamen but bucia te kieret. Dre jamaro RA sy artykuły sałe tumen zainteresynena. Sy informacja pał Bruksela kaj rakirenys pał Romendyr syr Romenge te den pomoc. But Roma bute themendyr kerde krytyka pe dava, bo nasty te łet pe decyzyja so nani doj Romen sałe halon pe pe da sprawy i dzinen sostyr dział.

Dre jamaro them i na tylko sy dyćlo kaj but pe sparuveł maškre Romendyr. Terne manusza but wytraden kie javir thema i doj isy dyćlo kaj Asymilacja sy soras butyr dyćli i Roma nawet nazden peskie sprava kaj našadziot jamaro Narod, jamary ćsip, jamary kultura, tradycja a so naj vaznendyr to Romanipen sai sys menge dyni pełdy jamare phure dadendyr. So dava bistrysam to Roma pes na kharasam.

Devlesa
Roman Chojnacki
Romanes Osiu

8
kwietnia

Międzynarodowy Dzień Romów

Międzynarodowy Dzień Romów jest obchodzony corocznie w dniu 8 kwietnia. W tym dniu, Romowie upamięniają pierwsze spotkanie przedstawicieli Romów z 25 państw, które odbyło się 8 kwietnia 1971 roku pod Londynem. Kiedy to przyjęto projekt flagi romskiej oraz tekst i muzykę do międzynarodowego hymnu Romów. Na kongresie oficjalnie została powołana pierwsza organizacja International Romani Union (IRU). Kongres oficjalnie zatwierdził także użycie terminu Rom zamiast Cygan. 8 kwietnia został oficjalnie uznany Międzynarodowym Dniem Romów w 1990 roku w Warszawie podczas czwartego Kongresu.

Obchody świętowane w dniu 8 kwietnia z każdym rokiem przybierają coraz szerszy zasięg, jednak wydawać by się mogło, że większą wagę do celebracji tego święta przykłada się poza granicami naszego kraju. W dużej mierze wynika to jednak z braku środków pieniężnych na organizowanie tego typu przedsięwzięć w Polsce. Poniżej w skrócie przedstawiamy najważniejsze inicjatywy, które organizowane były z myślą o 8 kwietnia, bądź odbywały się niedługo przed lub po tym szczególnym dla wszystkich Romów terminie.

W Budapeszcie, a dokładnie w Uniwersytecie Korwina czczono kulturę romską i oddawano się refleksjom dotyczącym sytuacji społeczności romskiej. Instytut Socjologii i Polityki społecznej zorganizował pokaz filmu „Nasza szkoła”, wyreżyserowanego i wyprodukowanego przez Mona Niccoara oraz przeprowadził dyskusje na temat segregacji Romów w Europie, które skupiały się na przyczynach segregacji i strategii walce z tym zjawiskiem.

8 kwietnia 2014 roku był także dniem, który obfitował w wiele istot-

nych przemówień, wezwań i apeli, był także okazją do nagłaśniania inicjatyw pomocowych i przeciwdziałających dyskryminacji Romów.

Najistotniejszym dla społeczności romskiej wydarzeniem, które miało miejsce kilka dni przed Międzynarodowym Dniem Romów, a dokładniej 4 kwietnia w Brukseli był Europejski Szczyt Romów, gdzie omawiano postępy dokonane w dziedzinie integracji Romów w Unii Europejskiej w czasie od ostatniego Szczytu, czyli od 2010 roku.

Z okazji tego dnia ERGO Network ENAR i ILGA łączyły się w Brukseli celu monitorowania aktów mowy nienawiści, których dopuszczają się politycy podczas kampanii wyborczych do Parlamentu Europejskiego. Dlatego mówiono o kampanii „Wall Free Europe”, która ma na celu monitorowanie, przeciwdziałanie i zapobieganie mowie nienawiści polityków w swoich kampaniach wyborczych. Wzywano także do podpisania deklaracji godności dla Romów mówiącej o tym, że Romowie w Europie powinni być traktowani z szacunkiem, uczciwością, sprawiedliwością i równością.

ERGO Network ENRAR i ILGA wzywały do aktywnego udziału w wybo-

rach i zmiany rzeczywistości, w celu powstrzymania wzrostu populizmu i postaw antyromskich w całej Europie. Organizacje antyrasistowskie wyraziły zaniepokojenie występowaniem postaw antyromskich i zobowiązały się do połączenia sił w celu ograniczenia rasizmu oraz mowy nienawiści przed wyborami europejskimi. Stwierdzono, że zwalczanie postaw antyromskich, a także innych form rasizmu, takich jak antysemityzm, islamofobia, powinno stać się priorytetem w programach wszystkich partii politycznych, ponieważ poważnie szkodzi spójności społecznej w Europie.

Międzynarodowa pozarządowa organizacja praw człowieka Amnesty International z okazji 8 kwietnia opublikowała raport „Prosimy o sprawiedliwość: europejska porażka w obronie przeciwko przemocy na tle rasowym” na temat Romów żyjących w Europie.

Międzynarodowy Dzień Romów to czas by wezwać rządy i organizacje międzynarodowe do wzmożenia wysiłków oraz zwrócenia uwagi na zapewnienie pełnej integracji populacji Romów, w tym w podejmowaniu decyzji organów na wszystkich poziomach

Raport pokazuje, że Romowie stają w obliczu dyskryminacji, przemocy i wielu ograniczeń. Kraje, w których Romowie są najbardziej narażeni na dyskryminację to: Czechy, Grecja i Francja. W tych krajach Romowie doświadczają agresji na tle rasowym. Według raportu gdy Romowie spotykają się z nienawiścią politycy kierują w ich stronę rasistowskie wypowiedzi. Raport zaleca aby rozwiązać ten problem.

Thorbjörn Jagland, Sekretarz Generalny Rady Europy w swoim oświadczeniu z okazji Międzynarodowego Dnia Romów powiedział, że dyskryminacja Romów jest najbardziej widoczna w obszarach miejskich. Według jego słów wielu z nich nadal żyje w gettach, a dzieci uczęszczają do wydzielonych szkół. Organizacje międzynarodowe w tym Rada Europy i Unia Europejska postanowiły, że pomoc dla Romów musi znaleźć się na poziomie lokalnym. Był to także jeden z wniosków na ostatnim unijnym szczycie w sprawie Romów, który odbył się w Brukseli.

Jose Manuel Barroso, przewodniczący Komisji Europejskiej powiedział na szczycie, że możliwe będzie aby wspomóc integrację romskiej mniejszości z głównym nurtem społeczeństwa w całej UE, pracując przede wszystkim na szczeblu lokalnym i tylko dzięki długoterminowym wysiłkom. Przewodniczący Komisji Europejskiej uważa, że to co jest potrzebne to nie tylko pieniądze, ale również dokładne stosowanie polityki w tej dziedzinie.

Zeljko Jovanovic dyrektor Otwartych Inicjatyw Społecznych Romów z okazji 8 kwietnia wygłosił poruszające i dobitne słowa: „To jest dzień naszej flagi, dzień naszej republiki, dzień naszej niepodległości. W historii miliony Romów zapłaciło bolesną cenę, ponieważ chcieli świętować to, kim jesteśmy. Pomimo ceny, którą nadal płacimy, stajemy razem w celu samookreślenia. Jest to nasze powołanie, aby co roku upamiętniać ten dzień. Nigdy nie byliśmy silniejsi i bogatsi w wiedzę, chcemy

pokazać, że miliony Romów nie cierpią na darmo i, że nie walczą o nic. Historia nie ma nic przeciwko temu co mówimy dzisiaj, ale na pewno zapamięta to, co robimy na co dzień aby budować to, co zostało zaczęte wcześniej. Jest to stała walka o samookreślenie i decydujemy się ją wygrać, przynajmniej ja zamierzam walczyć tak długo jak będę żył.”

Z okazji Międzynarodowego Dnia Romów, Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. praw mniejszości, Rita Izsák, wezwała wszystkie państwa europejskie oraz instytucje w celu pełnego włączenia Romów w proces decyzyjny w Europie na wszystkich poziomach.

Międzynarodowy Dzień Romów to czas by wezwać rządy i organizacje międzynarodowe do wzmożenia wysiłków oraz zwrócenia uwagi na zapewnienie pełnej integracji populacji Romów, w tym w podejmowaniu decyzji organów na wszystkich poziomach – zauważyła ekspertka ONZ. Stwierdziła ona, że partie polityczne w społeczeństwach demokratycznych, mają obowiązek wzmocnienia podstawowych fundamentów tej demokracji i praworządności oraz promowania znaczenia ochrony praw mniejszości zgodnie z międzynarodowymi normami, w tym Deklaracji Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach osób należących do mniejszości narodowych lub etnicznych, religijnych i językowych. Jej zdaniem zadaniem polityków jest zapewnienie integracji Romów, a także propagowania zrozumienia. Podmioty polityczne muszą wpływać na propagandę, jednoznacznie potępić akty nienawiści oraz chronić Romów i inne grupy wykluczone, które są traktowane stereotypowo.

Rita Izsák zauważyła, że w wielu krajach wzrasta liczba romskich intelektualistów i liderów w rządzie i w społeczeństwie obywatelskim w tym młodzież i kobiety romskie, którzy opowiadają nie tylko o prawach Romów, ale także o zapew-

nieniu sprawiedliwego i uczciwego traktowania dla wszystkich. Według niego Romowie muszą mieć realne możliwości do dyskusowania oraz wpływ nie tylko na własną przyszłość i politykę integracji Romów, ale również na przyszłość z szerszych społeczeństw, do których należą. Według Izsák Romowie powinni być bardziej zachęceni do większego zaangażowania w politykę, co pozwoli wzmocnić ich poczucie przynależności.

W swoim bardzo istotnym przemówieniu ekspertka zwróciła także uwagę na systemy wyborcze, które powinny być zreformowane tak, by Romowie mieli realną możliwość znaczącej reprezentacji. Według niej ważne jest, by zostały rozwiązane sprawy kobiet romskich związane z systemem patriarcalnym, który zniechęca je do podejmowania ról przywódczych.

W dalszej części przemówienia ekspertka ONZ mówiła o tym, że nowopowstałe rządy i parlamenty muszą pamiętać, iż są odpowiedzialne nie tylko do za większość społeczeństwa, ale także za mniejszości. Jej zdaniem powinny one ustanowić lub wzmocnić mechanizmy i struktury ochrony Romów oraz ich integracji. Ekspert

Przedstawiciel ambasady amerykańskiej Benjamin G. Hess z wizytą w siedzibie Związku Romów Polskich.

powiedział, że pod dowództwem Unii Europejskiej, ramy strategii integracji Romów muszą zostać wzmocnione i ściśle monitorowane na poziomie krajowym. Unia Europejska musi zapewnić, że długofalowe programy na rzecz integracji Romów mogą być planowane i realizowane w praktyce z poziomu krajowego na poziomie lokalne, a Europa musi stanąć przeciw wykluczeniu.

8 kwietnia był też świętowany przez polskich Romów i ich miłośników. W Szkole Podstawowej w Etku odbył się II Międzynarodowy Dzień Kultury Romskiej, podczas uroczystości uczniowie pochodzenia romskiego zaprezentowali swoje talenty i uzdolnienia oraz przybliżyli swoim kolegom tradycje romskie. Atrakcją spotkania były taneczne występy uczniów. Spotkanie umiliły także występy wokalne. Uczennice zaprezentowały utwory: „Jadą wozy kolorowe” oraz „Cygańska jesień”. Młodzi artyści, przy dźwiękach muzyki i elementach wizualnych-prezentacji multimedialnej, zinterpretowali baśń cygańską Jerzego Ficowskiego.

W pałacowej czytelni Biblioteki Publicznej działającej przy Trzebiatowskim Ośrodku Kultury, 11 kwietnia odbyło się kolejne już spotkanie młodzieży licealnej z Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. Zbigniewa Herberta w Trzebiatowie. Młodzież z zainteresowaniem słuchała opowieści o ciekawych i bardzo życzliwych relacjach z Romami. Licealistki recytowały wiersze poetki Bronisławy Wajs. O historii, obyczajach, folklorze romskim uczniowie dowiedzieli się podczas przekazu multimedialnego.

12 kwietnia w Białymstoku w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Romów odbyła się projekcja filmu „Papusza” połączona ze spotkaniem z aktorami Jowitą Budnik, Zbigniewem Walerysiem i Karolem Parno Gierlińskim. „Spotkania z innymi są potrzebne, aby walczyć z negatywnymi stereotypami” - powiedział lider społeczności romskiej w województwie podlaskim Sławomir Marcinkiewicz.

Zaznaczył, że Romowie są potrzebni polskiemu społeczeństwu, tak samo, jak inne mniejszości.

M a j ą
s w ó j
język

i kulturę, której nieznanomość może wpływać na stereotypowy odbiór ich społeczności przez pozostałe osoby - powiedział. Ponadto zebrani czas umilił występ zespołu Cygańskie Serca i Forte Roma. Na koniec rozpalono integracyjne ognisko.

Swoją dzień społeczność romska świętowała także na Białym Kamieniu, czyli dzielnicy Wałbrzycha. Podczas uroczystości odśpiewano hymn romski, a dzieci recytowały poezję i śpiewały romskie pieśni. Gościem spotkania była Sylwia Maroń, pełnomocnik do spraw Romów przy wałbrzyskim urzędzie miejskim.

Z okazji Międzynarodowego Dnia Romów Związek Romów Polskich spotkał zaszczyt, siedzibę Związku odwiedził przedstawiciel ambasady amerykańskiej Benjamin G. Hess. „Chcemy nawiązać bliższą współpracę” - mówił. „W USA żyje ponad milion Romów i nie wszyscy mają się dobrze. Realizujemy tam szereg programów ułatwiających im życie. Wiem, że tak też jest w Polsce. Liczę na to, że razem z zarządem Związku określimy ramy współpracy i opracujemy programy, które wspólnie będziemy realizować. Zależy nam głównie na współpracy w zakresie programów socjalnych i integracyjnych.”

Benjamin Hess osobiście zna niewielu Romów, ale bardzo wysoko ceni sobie takie znajomości. Współpracował już z grupą Romów, która przedstawiała zamierzenia swojej organizacji w zakresie działań integrujących społeczeństwo romskie z resztą mieszkańców Stanów Zjednoczonych.

Romów na całym świecie przez lata spotkało wielu trudności, a wydarzenia takie jak holocaust krwawo zapisały się

na kartach historii. Jednak mimo wielu barier i przeciwności losu, byli na tyle silną społecznością, by zachować swoją autonomiczną kulturę, język i zwyczaje. Ich tożsamość kulturowa jest swego rodzaju spoiwem, które pozwala im być jednością, to fundament ich jestestwa. Dlatego dni takie jak ten obchodzony 8 kwietnia powinny mieć wysoką rangę i być obchodzone, wszędzie tam gdzie żyją Romowie - z jak największym rozmachem. Dbałość o pielęgnację i gloryfikacja wszystkiego co romskie, to jednocześnie duże wyzwanie, ale i możliwość zatracenia się w kolorowym romskim życiu i docenienia odmienności.

przyg. i fot. Agnieszka Huczko

Nadgeja aprilo i syro berš dre ochtato dyves Roma pe celo sveto frejđžon pał Maškrethemytko Romano Dyves. Da jamaro khetano svanto obđžas juž bištečtarto moło. Ando 1990 berš dre Warszawa pe čtarto Kongreso IRU Roma vykendyne oficjalnie dava dyves pał rypyryben jekhto Kongreso IRU dre Orpington paše Londyn, savo isys kerdo dre 8 aprilo 1971 berš. Daberšitko Romano Dyves isys obgeno dre bary ranga peđe dova kaj varykicy dyves gił, dre 4 aprilo isys dre Bruksela Roma Summit - Romengro Rakhiben savo kerđža Unia Europakry. Paš da okadža Komisja Europakry sykadža raporto pał dova syro isy kerde polityky pał Romendyr dre vavir čhane thema Uniakre. Dałe raportostyr čhinasam dre tryto numero jamary gazeta. Jame sare Romenge dre da jamaro dyves vinszynas kuč bacht i sastypen.

8th
of April

International Roma Day

International Roma Day is celebrated on the 8th April every year. In this day Romani people commemorate first meeting of Romani representatives from 25 countries, which was held on April 8, 1971 year in London. During this congress was appointed first organization the International Romani Union (IRU). Congress formally approved the use of the term Rom instead of Gypsy.

Commemorations on the 8th of April are increasing, but not in Poland. It is caused by lack of funds to such events. Below are the most important initiatives which were organized before or after the International Roma Day.

In Budapest at the Corvinus University the Institute of Sociology and Social Policy to mark the Roma Day was held a short film screening and discussion on Roma school segregation in Europe. The film was titled: Our School and was directed and produced by Mona Nicoara.

8th April 2014 was also a day that was full of important speeches, calls and appeals, it was also an opportunity to publicize and support initiatives to fight with discrimination against Roma.

Very important event for Romani people was Roma Summit on the 4th of April where was discussed progress made in the integration of the Romani in the European Union during the last Summit since 2010. On the occasion of this day ERGO Network ENAR and ILGA were united together in Brussels to monitor acts of hate speech committed by politicians during election campaigns to the European Parliament. ERGO Network ENRAR and ILGA were calling to active participation in elections and to change the reality to stop the increase of populism and anti-roma attitudes in whole Europe.

International Organization Amnesty International published the report "We ask for justice. Europe's failure to protect Roma from racism and violence". The report shows that Romani are faced with discrimination, violence and many restraints in three countries: France, Czech Republic and Greece.

Jose Manuel Barroso the Chairman of the European Commission said on the Summit that the integration of Romani people will be possible only with long term efforts. Right use of policy in this matter is also important.

Zeljko Jovanovic the director of Open Initiatives for Roma said very moved and compelling words: "In history, millions of Roma have paid the painful price because they wanted to celebrate who we are or because others defined who we are. In spite the price we pay, we are standing today together for self-definition. This is such a strong calling in us that every year millions of Roma and our friends mark this day. The history will not mind a lot what we say today, but will definitely remember what we do every day to build on what those before us have done. This is a constant battle for self-definition and we are resolved to win it, as long as we live. Or at least, I am resolved to win it as long as I live".

Rita Izsák, Special Commentator of ONZ called all European countries and institutions to join Romani in decision process in Europe on every level. Izsák mentioned that the task for politicians is to assure the Romani integration and propagation of understanding. Politicians need to have an impact on propaganda and they have to condemn acts of hate and they have to protect Romani and other excluded groups. Romani should have the right to discuss their problems and have an impact on their future. Also the situation of Romani women should change. The problem is witch patriarchal system which discourage women to take the leader roles.

Also, in Poland was celebrating the International Roma Day. In Elk's Primary

School was held the second International Day of Romani Culture. During the event students presented their talents. In Trzebiatów on the 11th of April was another meeting of high-school youth who presented Pausha's poems. On the 12th of April in Białystok was a film screening. The film was titled "Papusza". At the meeting participants had the opportunity to talk to the actors: Jowita Budnik, Zbigniew Waleryś and Karol Parno Gierliński. Romani community celebrated their day in Wałbrzych, where children were reciting poems and singing Romani songs. The guest of the meeting was Sylwia Maroń the plenipotentiary for Romani in Wałbrzych.

On the occasion of the International Roma Day, Mr Benjamin Hess from US Embassy in Warsaw visited Polish Roma Union. "We would like to start closer cooperation" - said Benjamin Hess. "In the USA there are many Romani and everybody are fine. We fulfil many programs to make their lives easier. I hope that together with the management of Polish Roma Union we will define a framework of cooperation and work out programs that together we will pursue." Benjamin Hess knows many Romani and he appreciates this acquaintance. He worked with a group of Romani who presented him the plans of action of their organization to integrate Romani with the rest of the U.S population.

Romani people are very strong community which keep its autonomous culture, language and customs. Own cultural identity it's their foundation of selfhood. Days like the 8th of April should have a high priority and be celebrated, wherever Romani live.

Emilia Komicz

EUROPEAN

Trzeci Europejski Szczyt Romów

4 kwietnia 2014 r.

Fot. Xavier Häpe / Flickr / Wikipedia

ECHA SZCZYTU

Trzeci Europejski Szczyt Romów organizowany przez Komisję Europejską, który odbył się tuż przed Międzynarodowym Dniem Romów 4 kwietnia 2014 roku w Brukseli miał za zadanie podsumowanie postępów na rzecz integracji Romów w Unii Europejskiej od ostatniego Szczytu, który odbył się w 2010 roku.

Na Szczyt przybyło około 500 reprezentantów z instytucji UE, przedstawicieli rządów i parlamentów krajowych, organizacji międzynarodowych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego (z organizacjami Romskimi włącznie) oraz lokalnych i regionalnych władz, którzy zostali poproszeni o wyrażenie swojej opinii na temat dalszej realizacji planu działania i realizacji strategii integracji Romów. Głównym tematem Szczytu były działania na poziomie lokalnym na rzecz integracji Romów w Unii Europejskiej jak i w krajach powiększających się.

Wśród prelegentów byli między innymi Przewodniczący Komisji Europejskiej Jose Manuel Barroso, wiceprzewodnicząca Viviane Reding

(sprawiedliwość, prawa podstawowe i obywatelstwo), komisarz László Andor (zatrudnienie, sprawy społeczne i włączenie społeczne), komisarz Androulla Vassiliou (edukacja, kultura, wielojęzyczność i młodzież) i komisarz Tonio Borg (zdrowie i polityka ochrony konsumentów).

Rozmowy toczone podczas szczytu zamykały się w trzech panelach dyskusyjnych:

- tworzenie polityk integracyjnych dla wszystkich Romów na szczeblu lokalnym,
- doprowadzenie do tego by fundusze UE dotarły do władz lokalnych i regionalnych w celu wspierania integracji Romów,
- spowodowanie by integracja Romów stała się lokalną rzeczywistością w krajach powiększających się.

Rudko Kawczyński Prezes Europejskiego Forum Romów i Osób Wędrujących w swoim liście otwartym wyśtosowanym po Szczycie do Reding, Barosso i Martina Schulza (Przewodniczący Parlamentu Europejskiego) zarzucił jednak, że zaproponowane przez KE tematy paneli dyskusyjnych do znudzenia były już wcześniej poruszane na forach krajowych i międzynarodowych i były przedmiotem licznych zaleceń i decyzji Komisji Europejskiej i innych organizacji międzynarodowych. Według niego wiele wysiłków Komisji Europejskiej zakończyło się minimalnym lub żadnym rezultatem, a przyczyną tego jest decydowanie o sprawach dotyczących Romów bez ich realnego udziału. „Mamy do czynienia z porządkiem obrad, w którym na liście ponad 30 prelegentów nie pojawił się żaden Rom. Ponadto Europejskie Fo-

ROMA SUMMIT

rum Romów i Osób Wędrujących, największa reprezentacja Romów, której utworzenie było wspierane przez Radę Europy, Komisję Europejską i OBWE jest całkowicie zmarginalizowane i zaniedbane. Ponadto jesteśmy zmuszeni podziwiać wiedzę i podążać za radami grupy nie-Romów, z której część nigdy nie poznała Romów lub nie odwiedziła ich osad” – pisze Kawczyński w swoim liście.

Za kontrowersyjną kwestię Kawczyński uznał także zaproszenie prezydenta Rumunii Traiana Basescu jako mówcę podczas sesji otwierającej Szczyt. Basescu niedawno został skazany przez Radę Narodową Rumunii do Zwalczenia Dyskryminacji za dyskryminujące uwagi dotyczące Romów. Ponadto według niego regiony, które systematycznie usuwały Romów z ich terytorium zostały zaproszone do zabrania głosu w niektórych panelach dyskusyjnych szczytu.

Swój list otwarty Prezes Europejskiego Forum Romów i Osób Wędrujących zakończył znamienymi słowami: „Romowie tęsknią za szczerym i prawdziwym udziałem. Nie chcą służyć tylko za marionetki w przedstawieniu. Chcemy być konstruktywni i pomocni tak jak jest to tylko możliwe. Z tego powodu chcielibyśmy się spotkać w celu omówienia praktycznych i zrównoważonych strategii dla lepszej przyszłości 12 mln Romów w Europie.”

Negatywną opinię o Szczycie wyraził także Rajan Zed religijny mąż stanu Nevada (USA) i prezes Powszechnego Towarzystwa Hinduizmu, który stwierdził, że od czasu ostatniego Europejskiego Szczytu w sprawie Romów w Kordobie w Hiszpanii w kwietniu 2010 r. zostały dokonane bardzo niewielkie postępy. Według niego potrzebne były działania, a nie dyskusje,

Przewodniczący Komisji Europejskiej Jose Manuel Barroso i Komisarz UE ds. sprawiedliwości, praw podstawowych i obywatelstwa Viviane Reding podczas Kongresu EPP w Warszawie w 2009 r. Fot. European People's Party / Flickr / Wikimedia

by zakończyć stulecia dyskryminacji i nadużyć wobec Romów. „To niemożliwe pozwolić by ta około 15 milionowa ludność Europy nadal cierpiała i stawiała czoła łamaniu praw człowieka” - powiedział Zed. Dodał również, że niewystarczające było zaangażowanie i udział Romów w kwietniowym szczycie. „Potrzebowaliśmy słuchać Romów, nie tylko o nich mówić” – stwierdził.

Przewodniczący Komisji Europejskiej Jose Manuel Barroso poniekąd zgodził się z negatywnymi opiniami przyznając podczas Szczytu, że wielu Romów wciąż żyje w ubóstwie i nadal cierpi z powodu wykluczenia społecznego. Dodał, że w niektórych miejscach romskie dzieci zostają wysyłane do szkół dla upośledzonych umysłowo i mamy nadal do czynienia z dyskryminacją w szpitalach, firmach i szkołach.

3 kwietnia, czyli na dzień przed Szczytem grupy romskie podłączyły do strony RomaReact.org wzywały osoby uczestniczące w trzecim Szczycie w sprawie Romów do podpisania wspólnego zobowiązania dla zapewnienia godności dla Romów. Dokument wzywał do zerwania ze stereotypowym wizerunkiem Roma jako „nierzetelnego sub-obywatela, który jest niezdolny i nieaktywny”.

Petycja wzywająca UE do zapewnienia godnego życia dla społeczności romskiej zaświadczała o tym, że Romowie w Europie powinni być traktowani z szacunkiem, uczciwością i sprawiedliwością. Według petycji równe traktowanie i włączenie może być osiągnięte tylko poprzez wyeliminowanie i potępienie werbalnych i fizycznych aktów dyskryminacji Romów. Podpisujący petycję apelowali o większą odpowiedzialność rządową i udział Romów, zakończenie wykluczenia Romów w Europie oraz finansowanie ukierunkowane na uprawnienie Romów, by stali się równi z innymi.

„Potrzebowaliśmy słuchać Romów, nie tylko o nich mówić. - Rajan Zed

” Mamy do czynienia z porządkiem obrad, w którym na liście ponad 30 prelegentów nie pojawił się żaden Rom. (...) Romowie tęsknią za szczerym i prawdziwym udziałem. Nie chcą służyć tylko za marionetki w przedstawieniu. Chcemy być konstruktywni i pomocni tak jak jest to tylko możliwe.

- Rudko Kawczyński

Swoje wezwania w stosunku do Unii Europejskiej przedstawiło także Europejskie Centrum Praw Romów. Wśród wezwań znalazło się rygorystyczne egzekwowanie praw w drodze postępowania w sprawie naruszenia. ERRC nalega także by standardy praw człowieka były spełniane przez kraje kandydujące jako warunek wejścia do Unii Europejskiej i wymaga regularnego zbierania danych z wyszczególnieniem sprawozdawczości w zakresie wdrażania Krajowej Strategii Romów z uwzględnieniem postępowania w sprawie naruszeń praw człowieka, takich jak segregacja w szkołach, przestępstwa z nienawiści, eksmisja itp. Kolejne wezwanie ERRC dotyczy zapewnienia zaplecza finansowego dla organizacji stojących na straży Romów na szczeblu krajowym w państwach członkowskich i krajach kandydujących.

Niestety, zobowiązanie do zwalczania dyskryminacji i łamania praw człowieka wobec Romów pozostaje w dużej mierze nie więcej niż tylko obietnicą, pomimo stworzenia ram prawnych UE dla krajowych strategii integracji Romów i Dekady Integracji Romów. W całej Unii Europejskiej i w krajach kandydujących do członkostwa w UE, Romowie wciąż spotykają się z łamaniem swoich praw. Poniższe przykłady ilustrują niektóre z najbardziej rażących nadużyć w państwach członkowskich UE i krajach kandydujących w odniesieniu do segregacji, przemocy wobec Romów, przymusowych eksmisji prowadzących do bezdomności.

Zamierzona segregacja dotycząca edukacji w Czechach: Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że Republika Czeska dyskryminuje dzieci romskie poprzez umieszczenie ich w szkołach niespełniających norm, przeznaczonych dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną.

Przymusowe wysiedlenia w Rumunii na składowisko odpadów: W dniu 17 grudnia 2010 r. około 270 osób romskich zostało wysiedlonych przez władze lokalne z ich domów w Cluj-Napoca i zostali przeniesieni do Pata-Rat, getta romskiego znajdującego się w miejscu zrzutu odpadów. Dostali mniej niż 48 godzin na wyniesienie się, eksmisja została przeprowadzona w temperaturze -10 stopni Celsjusza, co było naruszeniem zakazu eksmisji w miesiącach zimowych. Ich domy zostały natychmiast zburzone. Niektórym rodzinom zapewniono miejsce w przeludnionych socjalnych mieszkaniach obok wysypiska z dala od swoich szkół oraz miejsc pracy. Inni zostali pozostawieni sami sobie.

Ciągłe eksmisje we Włoszech o Francji: We Francji i Włoszech nadal trwają nielegalne eksmisje, pomimo obietnic władze włoskie nadal eksmisują osiedla romskie oferując wybór

między snem pod gołym niebem, a pobyt w zniszczonych schroniskach.

Przemoc przeciw Romom w Serbii: W 2011 roku ERRC zarejestrowała 10 przypadków napaści na Romów, 5 z nich to napaść na młodych Romów. W 2014 r. do tej pory zanotowano ataki na 6 młodych Romów. Odpowiedź państw na te brutalne ataki, była niewystarczająca - policja albo nie reagowała w ogóle, albo zignorowała dowody, które wskazywały na to, iż były to ataki nienawiści.

Mimo dobrych chęci i sprawnego przygotowania organizacyjnego Trzeci Europejski Szczyt Romów przyniósł więcej kontrowersji i krytyki niż nadziei na poprawę, czy optymistycznego podsumowania dotychczasowych efektów. Negatywne opinie powinny posłużyć Komisji Europejskiej za dobre rady na przyszłość, tym bardziej, że większość z nich skupia się wokół najważniejszej kwestii - rozprawianie o sytuacji Romów bez obecności ich samych i umożliwienie im wyrażenia swojej opinii, zupełnie mijają się z celem.

Agnieszka Huczko

Ando 4 aprilo dre Bruksela Unia kerdza Tryto Roma Summit - Romengro Rakhiben. Pe do rakhiben stradyne pes 500 manuša: raja uniakre instytucjendyr, vykendyne parlamentendyr i guvernyndyr dre vavir čhane thema, vykendyne organizacijendyr NGO... Przephenenys adoj najbarendyr polityki dre Unia - Jose Manuel Barroso (Šero dre Parlamento Uniakro) i Viviane Reding (Komisaro pał Čaćipen). Nani jednak dava saro dasavo šukar syr pes vydeł. Pošli da rakhiben vygeja bari kritika: organizaciji romane phenen kaj da rakhiben pałe čhi konkretno na kerdza Romenge. Adoj rakirenys manuša save nadžinen sai isy čaćuni sytuacija Romengry... Syr pe but rakhibena phenetys pe adoj Romendyr, ale by jamendyr.

Prezydent Rumunii Traian Basescu.
Fot. European People's Party / Flickr / Wikimedia

Raport

Amnesty International

Prosimy o sprawiedliwość: porażka Europy w ochronie Romów przed przemocą na tle rasowym.

Europa jest domem dla 10-12 milionów Romów. Wielu z nich żyje w ciągłym strachu z powodu przymusowych przesiedleń, nękania przez policję i ataków agresji. Sytuacja ta jest rezultatem braku przestrzegania praw człowieka.

Z opublikowanego 8 kwietnia raportu Amnesty International wynika, że państwa europejskie nie poczyniły kroków w celu zmniejszenia aktów przemocy w stosunku do osób ze społeczności romskiej. Władze państw europejskich naruszają prawa Romów na wielu płaszczyznach. Dyskryminacja, przymusowe wysiedlenia, segregacja i edukacja poniżej standardów są normą w wielu krajach.

Raport „Prosimy o sprawiedliwość: porażka Europy w ochronie Romów przed przemocą na tle rasowym” zbadał przypadki przestępstw spowodowanych nienawiścią do społeczeństwa romskiego oraz aktów mowy niena-

wiści w trzech państwach – Czechach, Francji oraz Grecji. Sprawcami tych przestępstw okazali się zwykli obywatele i urzędnicy. W raporcie umieszczono szczegółowe relacje świadków, których część przytaczamy.

Czechy

Gwałtowne protesty przeciw Romom.

Jak wynika z treści raportu w 2013 r. w Czechach odbyło się kilka marszy antyromskich m.in. w miejscowościach Ostrava i Plzeň, miały one na celu nękanie społeczności romskiej. Uczestniczyło w nich kilkuset, czasem kilka tysięcy uczestników, którzy często brutalnie atakowali Romów. W 2013 roku odnotowano także wzrost rasistowskich przejawów wobec społeczności romskiej w Czechach. Dochodziło do gwałtownych starć z policją. Marsze organizowane były przez różne grupy, w tym skrajnie prawicowe partie polityczne. Dyskryminacja Romów jest widoczna nie tylko podczas marszy, wg danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w roku 2013 zostało popełnionych 53 zbrodni na tle nienawiści.

„To było straszne, bardzo się baliśmy, dzieci nie mogły spać, krzyczano na nas, wyzywano, grożono nam śmiercią. Nikt nie mógł spać tej nocy, baliśmy się, że wyważą nam drzwi.” – powiedziała Marina, kobieta mieszkająca na osiedlu Máj. Pretekstem do walk była kłótnia na placu zabaw między Romami a nie-Romami 21 czerwca 2013. W odpowiedzi grupa prawicowych ekstremistów zorganizowała demonstrację na głównym placu miasta. O godzinie 17 29 czerwca tłum około 1000 osób zaczął maszerować w stronę osiedla Máj obrażając Romów. W ciągu godziny demonstracja przybrała na rozmiarach. Mieszkańcy Máj wiedzieli, że odbędzie się demonstracja, jednak nie przypuszczali że dojdzie aż do ich domów. Demonstracja miała odbyć się na rynku głównym i zakończyć się o 19.

„Myśleliśmy, że demonstracja odbędzie się na placu, potem to się skończy. Nikt nie przewidział, że będą maszerować bezpośrednio do osiedla. Nie spodziewaliśmy się, było to dla nas zaskoczenie” – powiedział Michał, 27-letni Roa z ulicy Volfová.

Według doniesień mediów i romskich mieszkańców badanych przez Amnesty International, gdy demonstranci dotarli na ulice graniczące z osiedlem, zaczęli rzucać granaty ogłuszające i szklane butelki. Kiedy policja

W 2013 roku w Czechach odbyło się kilka marszy antyromskich. Miały one na celu nękanie społeczności romskiej. Brało w nich udział kilkuset, czasem kilka tysięcy uczestników, którzy często brutalnie atakowali Romów.

interweniowała, protestujący zaatakowali ich kamieniami.

Tydzień później, w dniu 6 lipca 2013 r. gdy rodzice i dzieci przebywali na placu zabaw dla dzieci odbył się kolejny marsz. Martin, mieszkaniec osiedla Máj pochodzenia romskiego powiedział: „Moja siostra stała na balkonie i krzyczała, że oni znowu tutaj są, dzieci krzyczały, płakały, nie wiedziały co się dzieje”. Według policji drugi marsz nie został zarejestrowany.

Raport mówi, że policja w Czechach podjęła środki w celu ochrony narażonej społeczności, zwłaszcza po pierwszym marszu w czerwcu. Aresztowano kilkoro agresywnych demonstrantów. Po pierwszym marszu policja podjęła działania w celu zapobieżenia kolejnego wejścia na ulice zamieszkałe przez Romów.

Marsze pozostawiły ślad w sercach zarówno Romów jak i nie-Romów. Wielu obawia się co przyniesie lato 2014. Niektóre rodziny rozważały możliwość opuszczenia miasta, a nawet kraju na kilka miesięcy, po to aby dzieci nie musiały przeżywać tego co wydarzyło się w 2013 r.

Francja

W pierwszej połowie 2013 roku z nieformalnych osiedli wysiedlono ponad 10 tys. Romów.

We Francji żyje około 20 000 romskich migrantów, pochodzących głównie z Rumunii, Bułgarii i byłej Jugosławii. Prawie wszyscy uciekają przed chroniczną biedą i dyskryminacją, na którą są narażeni w krajach swojego pochodzenia.

Raport Amnesty International podkreśla, że we Francji nadal mocno zako-

rzenie jest myślenie stereotypowe. Według sondażu przeprowadzonego przez CSA, około 35% populacji francuskiej zawyża liczbę imigrantów romskich w kraju.

Autorzy raportu przypominają, że we wrześniu 2013 r. w wywiadzie dla Radio France International, Manuel Valls, minister spraw wewnętrznych powiedział: „Ci ludzie [migrujący Romowie] mają styl życia, który bardzo różni się od naszego. Z tego powodu powinni powrócić do Rumunii lub Bułgarii”.

Badanie Amnesty International wykazało, że brak konkretnych zabezpieczeń przed przymusowymi eksmisjami we francuskim pawie, co powoduje łamanie międzynarodowych standardów praw człowieka w sprawie przymusowych eksmisji i prawie do mieszkalnictwa.

W raporcie przytoczono relacje świadków przemocy policji wobec Romów: „Spaliśmy w namiocie obok kościoła. Wieczorem byłem zmęczony po przepracowaniu całego dnia i chciałem po prostu odpocząć. Policja przychodziła co tydzień, aby sprawdzać nasze dokumenty, kazali nam odejść. Czterech z nich było szczególnie złych, niszczyli nasze namioty i rzeczy osobiste” - mówi Steluța, która przeniosła się do Francji z Rumunii.

Wieczorem w dniu 22 listopada 2011 r. policja udała się do nieformalnej osady w celu eksmisji wszystkich jej mieszkańców. Rzekomo rozpylano gaz łzawiący wewnątrz namiotów, w których spały dzieci, a następnie zniszczono namioty i inne rzeczy osobiste. „Tak się bałam. Spryskiwali moją twarz, nic nie widziałem, chcieliśmy zabrać wózki, ale zniszczyli wszystko” - mówi kobieta. Romowie pytali policję „Dlaczego traktujecie nas jak złodziei? Dlaczego nam to robicie?” W odpowiedzi Policja pryskała gazem w ich twarze. Chcieli uciekać. Kiedy jeden z uciekinierów dotknął bramy policjant kopnął go gwałtownie, po czym Rom

upadł. Kiedy nadjechał ambulans policji już nie było.

W dniu 16 stycznia 2013 r. para Romów spała w pobliżu Place de la République, w samym sercu Paryża. Para stała się ofiarami domniemanego ataku kwasem. Léo Larbi z NGO Autremonde opisał co się stało: „Pięć osób leżało na materacach przed sklepem. Koło materacu kręcił się mężczyzna, zauważyliśmy że pod pachą chowa butelkę. Zauważyliśmy wypływającą z butelki czarną ciecz, kolega jej dotknął i poparzył sobie palec.” To nie był pierwszy taki przypadek, w podobny sposób poprzedniego lata, została atakowana kobieta. Została poparzona w ramię.

Wielu bezdomnych migrantów niechętnie zgłasza ataki na policję, ponieważ są oni przez nią często nękanii, policja dąży do tego by Romowie opuścili Paryż.

W celu zapewnienia, by po wysiedleniu żadna osoba nie stała się bezdomna, Amnesty International wzywa do zmiany międzyresortowych wytycznych. Społeczności romskie powinny mieć zapewnione miejsce zamieszkania otrzymane stosowne informacje na temat wysiedlenia, a wcześniej należy przeprowadzić rzeczowe konsultacje. Prawo musi zabraniać przymusowych wysiedleń.

Raport przypomina, że część Romów we Francji została przeniesiona do obozu tymczasowego Hellemmes w Lilie (była to część integracyjnego planu). Rodziny romskie stały się tam celem ataków przemocy, próbowano zmusić je do opuszczenia terenu. Aude Bartholomeu, który mieszka w okolicy tak opisał to zdarzenie: „W naszych skrzynkach pocztowych znajdowaliśmy wiele ulotek z rasistowskimi napisami i dyskryminującymi uwagami. Decydowaliśmy, że musimy zareagować na tak wysoki poziom nietolerancji, który stał się nie do zniesienia”. W październiku 2013 roku odbyła się demonstracja przeciwko osiedleniu się tych rodzin. Wzięło w niej udział 150-200 osób. Miało miejsce jeszcze wiele podobnych zdarzeń: w maju 2013 rzucono cegłami w romskie tabory, w nocy 8 czerwca nieznanymi oprawcami rzucono koktajlami Mołotowa.

Amnesty International zwróciła się do Prokuratora Lilie z pytaniem o podjęte działania w sprawie rasistowskich ataków. Do zakończenia raportu nie otrzymała jednak odpowiedzi.

Grecja

Bezkarność i rasistowska przemoc.

W Grecji zamieszkuje 250 000-350 000 Romów. Wielu z nich żyje w nieformalnych osadach, w bardzo złych warunkach. Bardzo częste są przymusowe eksmisje, a Romowie są przenoszeni do wydzielonych obszarów. Jak wynika z raportu Amnesty International Romowie w Grecji stają się ofiarami przemocy. Według badań z 2008 r. przeprowadzonych przez Europejską Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA), 54% respondentów romskich w Grecji było ofiarą przestępstwa. 26% z nich uważało, że przestępstwa były ukierunkowane ze względu na ich pochodzenie. Ponadto w Grecji odnotowano gwałtowny wzrost aktów ksenofobicznych oraz ataków na tle rasowym.

Amnesty International ma poważne obawy dotyczące niewystarczającej odpowiedzi organów ścigania. Brak jest interwencji w sprawie ataków na Romów, podczas których organy te były obecne: aresztowania ofiar o nieuregulowanym statusie zamiast sprawców ataków na tle nienawiści, brak ochrony dla osób atakowanych przed grupami skrajnie prawicowymi, zniechęcanie do składania zeznań, brak dochodzenia w sprawie zgłoszonych doniesień. W wielu przypadkach policjanci stawali się sprawcami przestępstw. We wrześniu 2013 roku pracownica sklepu w Grecji zaczęła kopać grąjąca na akordeonie młodą romską dziewczynę, na ulicy w pobliżu Akropolu. Policja nie podjęła jednak śledztwa, dopóki NGO złożyło skargę.

W odpowiedzi na krytykę międzynarodową grecka policja stworzyła mechanizm gromadzenia danych statystycznych dotyczących przestępstw z nienawiści, które są dostępne na życzenie, jednak nie publikowane. Przestępstwa z nienawiści często nie są rejestrowane, zarówno ze względu na brak policji, która nagrałaby zdarzenie jak i na brak zaufania ofiar do policji, co powoduje, że ofiary nie zgłaszają przestępstw. Policyjne statystyki pokazują, iż jest stosunkowo niewiele odnotowywanych przestępstw.

„Od czasu ataku boję się wyjść do miasta na kawę, boję się gdy jestem w sklepie gdzie pracuję, kiedy wychodzę zawsze ktoś ze mną idzie. Kiedy spotykam tych, którzy mnie zaatakowali trzęsę się ze strachu” - mówi Dimitris, młody Rom. Chłopak został zaatakowany przez grupę 10-15 młodych ludzi, którzy krzyczeli w jego stronę obraźliwie. Kiedy zaczął uciekać został zaatakowany i pobity. Został uderzony w głowę i stracił przytomność. Potem okazało się, że pewna kobieta usłyszała co się dzieje i zaczęła krzyżeć. Tym samym przepędziła oprawców. 18 miesięcy po ataku sprawa stanęła w miejscu i nikt nie był ścigany. Dimitris chce jednak sprawiedliwości - „Chciałabym aby był proces i żeby zostali ukarani” - mówi.

Wezwania Amnesty International

Podsumowując wnioski z raportu można stwierdzić, że nastąpił wyraźny wzrost częstotliwości przemocy wobec Romów w Europie w ciągu ostatnich kilku lat, zarówno na Wschodzie jak i na Zachodzie. Rządy krajowe i Unia Europejska muszą zobowiązać się do wykorzenia plagii przemocy wobec Romów. Z uwagi na powyższe Amnesty International wezwała rządy krajowe do:

- upewnienia się, że rządy skutecznie i szybko będą badać wszelkie zbrodnie przeciwko jednostkom i wspólnotom, których przykłady zostały podane w raporcie oraz do zbadania motywów popełnionych ataków;
- potępienia przestępstw wynikających z nienawiści, zapewnienia, że przestępstwa tego rodzaju nie będą tolerowane;
- zaprzestania eksmisji i segregacji;
- wnikliwego zbadania molestowania, bezprawnego używania siły przez policję - upewnienia się, iż policja powstrzyma się od użycia siły w przypadkach, kiedy nie jest to konieczne;
- wnikliwego zbadania wszelkich motywów dyskryminacji;

- zapewnienia, że policja będzie chronić grupy lub społeczności narażone na przemoc;
- zapewnienia, że Romowie mogą korzystać ze wszystkich praw człowieka, wolni od przemocy i dyskryminacji;
- zbierania danych na temat przestępstw na wszelkich poziomach (zgłaszanie, dochodzenie, ściganie, skazanie);
- upewnienia się, że ofiary przestępstw wynikających z nienawiści są traktowane w sposób bezstronny, z szacunkiem i w profesjonalny sposób, że są dokładnie i szybko informowane na temat stanu ich sprawy oraz są wyposażone w niezbędną pomoc prawną.

Ponadto Amnesty International wezwało Komisję Europejską do wykorzystania w pełni swojej mocy do uruchomienia postępowania w sprawie naruszeń, zapewnienia że Romowie nie będą eksmitowani, dyskryminowani w dostępie do edukacji, mieszkalnictwa i innych usług, w tym tych świadczonych przez policję.

Agnieszka Huczko,
Emilia Komicz

Syr so berś dre aprilo organizaciji romane i vavir pa ćaci-pena manušitka but phenen pa bary dyskryminacija pe Romendyr dre celo sveto. Paše daberšitko Romano Dyves organizacija Amnesty International sykadža svetoske peskro raporto dyskryminacijaty pe Romendyr dre tryn thema Uniakre. Raporto sykaveł pharo džipen Romengro dre Czechy, Francja i Grecja - najbutedyr dukhane dyskryminaciji dre 2013 berś. Raporto phenel kaj dre Czechy isys kerde varykicy marszy anty-romane, pe šeta gadže pradžanys paše štety kaj bešte isy Roma i denys godli hyria łava pe Romendyr. Dre Francja najbutedyr akty dyskryminacyjna isy pe dole Romendyr kaj javne adoj Rumuniaty, Bułgariaty i Bałkanendyr. Isys adoj przypadki kaj do Roman obchude kwasosa. Isy tež celo čiro doj kerde deportaciji Roman pałe ke Rumunia i Bułgaria, a dała thema isy tež dre Unia. Dre Grecja isy bary nienawiść heładengry pe Romendyr. Na keren jone peske čhi dolestyr syr Roman konś deł albo vykerel, a jone kokore tež adža hyria keren.

MODA NA

TOLEBRANCJĘ

Dyskryminacja Romów to temat, który zdaje się być na tyle wyeksploatowany, że chyba nie da się o nim napisać już nic nowego. Kiedy stowarzyszenia romskie zyskały możliwość ubiegania się o dotacje z funduszy unijnych, czy rządowych zaczęły mnożyć się inicjatywy i projekty mające na celu zapobieganie i zwalczanie dyskryminacji mniejszości romskiej. Wtedy też pojawiła się sposobność ku temu, by o problemie nietolerancji wobec Romów mówić więcej i głośniej. Dziś nietrudno znaleźć na ulicy, w internecie, czy prasie działania promujące integrację. Zewsząd „krzyczą” do nas pojednawcze slogany i antyrasistowskie hasła. Niestety, jest to wprost proporcjonalne do wciąż narastających aktów nietolerancji. Sedno problemu to fakt, że istniejące inicjatywy skupiają się głównie na przeciwdziałaniu dyskryminacji i promowaniu tolerancji, ale wobec osób dokonujących aktów wrogości bardzo rzadko wyciągane są prawne konsekwencje. Tę lukę postanowiliśmy wypełnić dzięki realizacji nowego projektu.

Agnieszka Huczko

Projekt współfinansowany z Funduszy EOG w ramach programu Obywatele dla Demokracji

„Moda na tolerancję” to projekt, którego głównym zadaniem jest zwalczanie aktów dyskryminacji wobec mniejszości romskiej w Polsce poprzez monitorowanie, dokumentowanie, upowszechnianie informacji oraz podejmowanie interwencji wobec przejawów nietolerancji, aktów agresji, dyskryminacji w życiu codziennym oraz mowy nienawiści wobec Romów w internecie. Skupiamy się na pociągnięciu do odpowiedzialności winnych czynów dyskryminacyjnych.

Szczególną wagę przywiązujemy do monitorowania przestrzeni internetowej, w której aż roi się od obraźliwych, rasistowskich komentarzy pisanych przez anonimowych autorów. Niemal każda wzmianka o Romach spotyka się w internecie z falą mowy nienawiści, skala tego problemu jest ogromna. Pozorna anonimowość w sieci daje odwagę do wyrażania ksenofobicznych poglądów bez obawy o konsekwencje. Położymy temu kres, dzięki monitoringowi wpisów propagujących aktualne i archiwalne akty dyskryminacji w sieci oraz podejmowaniu wobec nich interwencji - w pierwszej kolejności u moderatorów, administratorów oraz właścicieli stron, na których widnieje dany wpis – a następnie (gdy brak będzie efektu) w odpowiednich instytucjach państwowych.

By walczyć z bezpośrednimi aktami nietolerancji, fizycznej agresji i dyskryminacji w sferze publicznej zatrudniony w ramach realizacji projektu pracownik do spraw monitoringu będzie w stałym kontakcie z osobami poszkodowanymi osobami na terenie kraju, gdzie będzie interweniował i zgłaszał incydenty do służb odpowiedzialnych za respektowanie prawa. Poszkodowanych obejmujemy także pomocą prawną, każda zgłaszająca akt dyskryminacji osoba będzie mogła skorzystać z porady prawnika, który będzie informował o przysługujących prawach, przygotowywał odpowiednie pisma, wnioski, dokumentację, pozwy indywidualne i zbiorowe oraz będzie kontaktował się z organizacjami zajmującymi się problemem dyskryminacji i zgłaszał incydenty do odpowiednich instytucji.

W ramach projektu powstała strona internetowa www.modanatolerancje.romowie.com, gdzie można zgłosić każdy rodzaj dyskryminacji wobec Romów. Na stronie można również dowiedzieć się więcej o postępach projektu i znaleźć informacje o prawach mniejszości romskiej wynikających z Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, porady prawne dla Romów (w tym poradnik jak zareagować prawnie na akty rasistowskie) oraz wzory przykładowych pism do odpowiednich instytucji. Akty nietolerancji zgłaszać można także dzwoniąc pod numer 800 889 881. Infolinia jest czynna od poniedziałku do piątku w godzinach 8:30-16:00. Jeśli zajdzie taka potrzeba zapewniamy anonimowość zgłaszającego. Natychmiastowo podejmujemy interwencję u odpowiednich źródeł.

Wielu z nas spotyka się z nietolerancją, niekiedy doświadczamy jej osobiście, innym razem jesteśmy świadkami dyskryminacyjnych zachowań. Bardzo ważne jest, by nie pozostawać obojętnym na tego typu incydenty. Bierność sprawia, że sprawcy czują się bezkarni i błędne koło się zamyka.

W ostatnich latach coraz częściej odnotowuje się akty dyskryminacji wobec Romów, które zmieniają postać i z przestrzeni internetowej przenoszą się do realnego świata. Rasistowskie hasła na murach, dyskryminacyjne zachowania urzędników, czy pracodawców, to nie sporadyczne incydenty, ale coś z czym mamy do czynienia coraz częściej. Jednak czy odpowiednio na to reagujemy? Musimy zdawać sobie z sprawę z tego, że brak reakcji to w rzeczywistości najgorsza reakcja, która jest równoznaczna z przyzwoleniem na zachowania godzące w prawa człowieka. Jeśli więc jesteś świadkiem jakiegokolwiek formy dyskryminacji mniejszości romskiej lub sam jej doświadczasz nie wahaj się – zgłoś to! Zadzwoni lub wejdź na stronę projektu, a my zajmiemy się resztą.

Poprzez fundusze EOG i fundusze norweskie, Islandia, Liechtenstein i Norwegia przyczyniają się do zmniejszania nierówności społecznych i ekonomicznych oraz wzmocnienia relacji dwustronnych z państwami beneficjentami w Europie. Trzy państwa ściśle współpracują z UE na podstawie Porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (Porozumienie EOG).

W okresie 2009–2014 wartość funduszy EOG i funduszy norweskich wynosi 1,79 miliarda euro. Norwegia zapewnia około 97% łącznego finansowania. Fundusze są dostępne dla organizacji pozarządowych, instytucji badawczych i szkół wyższych, sektora publicznego i sektora prywatnego w 12 nowoprzyjętych państwach członkowskich UE oraz Grecji, Portugalii i Hiszpanii. W ich ramach ma miejsce szeroka współpraca z podmiotami z państw darczyńców, a przedsięwzięcia mogą być wdrażane do 2016 r.

Najważniejsze obszary wsparcia obejmują ochronę środowiska i zmiany klimatyczne, badania i stypendia, społeczeństwo obywatelskie, ochronę zdrowia i wsparcie dla dzieci, równość płci, sprawiedliwość i dziedzictwo kulturowe.

Romani Zwiqzko dre Szczecinko kereł nevo projekto antydyskryminacyjno finansowano pełde Fundacija Batory. Sare Roma kaj doświadczylenen saveš akty dyskryminacyjna pe sodyves i incydenty rasistowska moginen dava saro te zgłošinel ke jame. Kamas zorales te sykaveł kaj nani jamary zgoda pe rasi-zmo dre Polska i na zmekhasam šero so kon vykerela pe Romendyr. Na odryškirasam šero dre vavir ryg so jamare manuša javena přeśladowana. Na przyphandasam juž jakha pe dova syr jamendyr činen dre interneto. Phiradžam specjalno infolinia pał zgłoszenii, strona internetowo i konsultaciji prawnikosa.

Zgłoś incydent!

Strona projektu:
www.modanatolerancje.romowie.com

Infolinia: 800 889 881
e-mail: zrp.interwencja@wp.pl

Znajdziesz nas także na facebooku: [Moda na tolerancję](https://www.facebook.com/ModaNaTolerancje)

Moda na tolerancję korzysta z dofinansowania w kwocie 220 000 zł pochodzącego z Islandii, Liechtensteinu i Norwegii w ramach funduszy EOG. Celem projektu jest monitorowanie, dokumentowanie, upowszechnianie informacji oraz podejmowanie interwencji wobec przejawów nietolerancji, aktów agresji, dyskryminacji w życiu codziennym oraz mowie nienawiści w Internecie odnośnie Romów oraz pociągnięcie do odpowiedzialności winnych czynów dyskryminacyjnych.

Romanse w cieniu skrzypiec

Nazywam się Justyna Matkowska. Studiuję filologię polską na Uniwersytecie Wrocławskim. Jestem na pierwszym roku studiów magisterskich. Od niedawna zajmuję się organizacją koncertów. Moim celem jest podniesienie poziomu i zmiana wizerunku muzyki romskiej.

Pracuję na to od lat i ciągle się uczę. Niestety często spotykam się z dyskryminacją. Wielu dyrektorów

Domów Kultury nie jest w ogóle zainteresowanych koncertem muzyki romskiej. Odnoszę wrażenie, że ludzie nie doceniają i nie szanują artyzmu owej muzyki. Najczęściej kojarzy im się ona ze słabą odsłoną muzyki disco-polo oraz tandetnymi strojami i „machaniem spódnicą”. Kiedy przedstawiam ofertę koncertową od razu zmienia się styl rozmowy oraz podejście do mojej osoby. Czasem są to pozytywne doświadczenia, ale niestety zdarzają się również negatywne. Sekretarki nie chcą nas łączyć z osobami odpowiedzialnymi za organizację imprez lub nie chcą w ogóle z nami rozmawiać, a oferty wysyłane drogą pocztową lub mailową są od razu wyrzucane do kosza.

Jednak nasz upór i determinacja pokonują stereotypy. Mimo niechęci i przeszkód udaje nam się organizować koncerty. Osoby, które pojawiają się na koncertach, często wracają na kolejne, po to aby zobaczyć i usłyszeć nas po raz drugi. Jest to dla nas niezmiernie miłe i utwierdza nas w przekonaniu, że to co robimy daje ludziom radość, wzrusza oraz chwyta za serce.

„Romanse w cieniu skrzypiec” to projekt stworzony w celu ukazowania tradycyjnej muzyki cygańskiej, niestylizowanej. Jest realizowany na żywo z udziałem wybitnych instrumentalistów pod kierownictwem Michała Półtoraka – wirtuoza skrzypiec z „Piwnicy pod baranami” oraz siostr Matkowskich, czyli mnie i mojej siostry. Artyści prezentują najpiękniejsze romanse cygańskie i rosyjskie oraz pieśni bałkańskie, a cały spektakl wzbogacony jest o fascynujący i żywiołowy tradycyjny taniec. Na koncertach można usłyszeć między innymi romanse takie jak „Kaj o bergi”, „Ederlezi”, czy „Bachciory”. Koncerty cieszą się dużym zainteresowaniem. Każdy występ kończy się bisami oraz owacjami. Zapraszamy na nasze koncerty!

Justyna Matkowska
Fot. Radosław Pietraga

 Phenia Justyna i Magda isys juž dre jamary gazeta. Sykavasy, sykavas i sykavasam da terne čhajen peđe dova kaj peđe peskre koncerty keren bary promocja romane kulturake. Dre peskry działaność

Artyści:

Justyna Matkowska - śpiew i taniec,
Magdalena Matkowska - śpiew i taniec,
Michał Półtorak - skrzypce i mandolina,
Jakub Mietła - akordeon,
Piotr Górka - kontrabas.

artystyczno isy ten tež dukhane historii peđe dyskryminacija pe Romendyr. Ophenen jamenge syr gadžie na kamen tenca w ogóle te rakireł syr dodžinen pes kaj tengro zespoło bašaveł romano muzyka. Ophenen syr gadžie sparuvlen ke jone podejščio syr phenen kaj jone isy romane čhaja. Ale isy tež i tače reakciji pe tencyr i dava deł tence bary zor, bo dopóki isy i javena manuša kaj kamena te šunet ten i te dykheł, to jone džana da bašaibnytkedromesa

Wizyta studyjna w naszym biurze

Różni obywatele jedno miasto

10 kwietnia Związek Romów Polskich miał okazję gościć kilkanaście osób, które odwiedziły naszą siedzibę w ramach projektu „Różni obywatele jedno miasto” realizowanego przez Centrum Informacji i Rozwoju Społecznego. Celem głównym projektu jest wzrost poziomu integracji społecznej 180 Romów z Wrocławia w okresie IX.2012 – X.2014 poprzez zapewnienie specjalistycznego poradnictwa, aktywizację zawodową i wzmocnienie kompetencji 50 przedstawicieli instytucji i organizacji pracujących na rzecz społeczności romskiej.

Projekt ma także za zadanie podniesienie poziomu edukacyjnego i świadomości obywatelskiej 140 Romów poprzez poradnictwo prawne, socjalne, zdrowotne i edukacyjne. Zwiększenie potencjału edukacyjnego 30 dzieci romskich poprzez specjalistyczne wsparcie edukacyjne (m.in. zajęcia logopedyczne, terapia pedagogiczna). Podniesienie potencjału zatrudnienia 45 wrocławskich Romów poprzez doradztwo zawodowe, kursy zawodowe, staże, grupy samopomocowe. Innym celem, w którego osiągnięciu staraliśmy się czynnie

pomóc jest wzmocnienie kompetencji 70 przedstawicieli wrocławskich służb publicznych i NGO poprzez wzrost wiedzy i umiejętności w zakresie usług świadczonych społeczności romskiej.

Naszymi gośćmi byli przedstawiciele wrocławskich służb publicznych i NGO oraz Anna Gazda Kierownik Projektu. Wizyta w naszym biurze odbyła się w ramach jednej z dwóch zaplanowanych w projekcie Wizyt Studyjnych. Pierwsza z nich, odbyła się w kwietniu 2013 roku na trasie: Tarnów - Kraków - Oświęcim, druga natomiast w kwietniu 2014 roku na trasie: Legnica - Nowa Sól - Szczecinek. W trakcie wizyt studyjnych uczestnicy odwiedzają miasta,

w których mieszka duża liczba aktywnych społecznie i zawodowo Romów. Odwiedzają stowarzyszenia romskie, poznają ich liderów, a także sposoby aktywizacji i pracy ze społecznością romską w różnych miastach Polski.

W ramach wizyty w ZRP goście zwiedzili siedzibę naszego stowarzyszenia i obejrzeli prezentację multimedialną dotyczącą historii narodu romskiego oraz działalności Związku Romów Polskich z siedzibą w Szczecinku, którą przedstawił Sekretarz Instytutu Pamięci i Dziedzictwa Romów oraz Ofiar Holokaustu Andrzej Sochaj. Kolejnym punktem spotkania była rozmowa z Zarządem ZRP, podczas której

goście dowiedzieli się co nie co o specyfice realizowanych przez nas projektów mających na celu aktywizację zawodową Romów.

Projekt Centrum Informacji i Rozwoju Społecznego obejmuje także warsztaty wyjazdowe z kultury romskiej, które dzielą się na dwa kierunki: antydyskryminację i romologię. Ich celem jest podniesienie jakości usług świadczonych na rzecz Romów poprzez nabycie przez uczestników wiedzy na temat obyczajów i tradycji romskich oraz pracy z Romami. Uczestnicy w trakcie zajęć rozwijają swoje umiejętności, uczą się przezwyciężać bariery w kontaktach z inną kulturą, poznają mechanizmy stereotypizacji i uprzedzeń, co podnosi ich kompetencje zawodowe. Podczas 3-dniowych warsztatów odbywa się trening antydyskryminacyjny, dzięki któremu uczestnicy budują satysfakcjonujące, zdrowe relacje z klientami, co jest podstawą efektywnej pracy nie tylko ze społecznością romską.

Warsztaty są skierowane do osób zajmujących się bezpośrednią obsługą Romów w ramach działalności administracji publicznej i samorządowej oraz organizacji pozarządowych. Szkolenie jest przeznaczone w szczególności dla pracowników instytucji rynku pracy, pracowników socjalnych, policjantów, strażników miejskich, pracowników Sądów, którzy w ramach swoich obowiązków stykają się ze społecznością romską.

Wsparcie instytucji i organizacji świadczących usługi na rzecz społeczności romskiej przewiduje m.in. organizację czterech wyjazdowych oraz trzech stacjonarnych For Wymiany

Warsztaty są skierowane do osób zajmujących się bezpośrednią obsługą Romów w ramach działalności administracji publicznej i samorządowej oraz organizacji pozarządowych.

Doświadczeń. Celem tych spotkań jest wypracowanie założeń kompleksowego programu kierowanego do wrocławskich Romów, zmierzającego do ich aktywizacji społeczno-zawodowej i integracji społecznej. Powyższe prace oparte będą o dotychczasowe działania podejmowane przez instytucje publiczne i organizacje pozarządowe, m.in.: MOPS, Policje, Straż Miejska, ZZK.

Projekt „Różni obywatele jedno miasto” zdaje się być przemyślany pod każdym względem. Nie zabrakło więc w nim tego, co najważniejsze, czyli pomocy dla samych Romów. W ramach projektu przedstawiciele społeczności romskiej mogą skorzystać z następujących form wsparcia:

- specjalistyczne poradnictwo prawne, socjalne, edukacyjne,
- grupa samopomocowa i doradztwo zawodowe,
- indywidualne wsparcie w nauce języka polskiego,
- indywidualne wsparcie w zakresie korzystania z komputera,
- klub samopomocy,
- kursy zawodowe i staże,
- indywidualne zajęcia z zakresu terapii pedagogicznej, logopedycznej i integracji sensorycznej dla dzieci.

Byliśmy pod wrażeniem szerokiego spektrum działań jakie realizowane są w ramach wrocławskiego projektu. Wizyta wrocławian była dla nas świetną okazją do wymiany doświadczeń i jesteśmy pewni, że każda ze stron wniosła coś z tego inspirującego spotkania. Chcielibyśmy aby w naszym kraju więcej było tak zaangażowanych ludzi, którzy nie tylko chcą zmieniać, ale po prostu zmieniają, mimo że nie zawsze jest to łatwe i nie zawsze przynosi natychmiastowy oczekiwany skutek. Częściej zmieniamy chęci w czyny, a będziemy widzieć naoczne efekty.

Agnieszka Huczko
Fot. Magdalena Mielczarek

Ando 10 aprilo ke jamaro biuro javne raja Wroclawiatyr kaj isy dre projekto pał pomoc Romenge dre Wrocław. Maškre tendyr isys vykendyne organizacjendyr NGO i raja urzędendyr. Javne jone te dykheł syr keren peskre buća organizaciji romane, te pryńkireł jamare działanii, kaj jone fededyr te keren khetani buty Romenca. Sekretarzo dre Instytuto Romengro kerđa tenge prezentacija pał romani historia, holokausto, kultura i jamary bareberšitko buty Romenca.

Projekt Centrum Informacji i Rozwoju Społecznego obejmuje także warsztaty wyjazdowe z kultury romskiej, które dzielą się na dwa kierunki: antydyskryminację i romologię. Ich celem jest podniesienie jakości usług świadczonych na rzecz Romów...

Jakie są cechy charakterystyczne

Muzyka jest najbardziej uniwersalnym i zarazem najprostszym językiem, jaki w mgnieniu oka potrafi przemówić do wszystkich ludzi i trafić prosto do serca, wzbudzając w nim różne emocje. Żywo kultywują ją także Romowie. Pełniła ona funkcję identyfikacyjną zarówno w kontekście lokalnym, jak i globalnym. Od wieków muzyka cygańska budzi podziw i uznanie wśród publiczności. Kwestią otwartą jednak pozostaje czym jest i jaka jest muzyka cygańska.

Niektórzy powiadają, że „muzyka cygańska” jest taką, którą sami Romowie uważają za swoją i którą akceptuje okoliczna ludność. Inni zaś uważają, że jest ona właściwie zbiorowym pojęciem, zawierającym w sobie różne „muzyki cygańskie”, powstałe w obrębie różnych kulturowo-historycznych regionów, w których żyją Romowie. Pomimo tych różnic, Romowie nie potrafią precyzyjnie określić na czym polega ta specyfika i które melodie są prawdziwe cygańskie i wyczuwają, co w danej muzyce jest charakterystyczne dla ich grupy.

Poprzez wieki utarło się przekonanie, że muzykowanie to romska profesja. Najbardziej rozpowszechnione było ono na Węgrzech. Znano je również w Polsce, a artyści romscy występowali na weselach i w karczmach, a także na dworach królów polskich” m.in. Zygmunta I Starego (1506-1548), Władysława IV Wazy (1632-1648) czy Jana III Sobieskiego (1674-1696). Przypuszcza się, że najstarsze profesje romskie to m.in.: kowalstwo i handel końmi, które Romowie przynieśli z Indii lub z Azji Mniejszej. Jednak najważniejszym i danym Romom od Boga był talent muzyczny: gra na instrumentach, śpiew i taniec, sztuka.

W powszechnej świadomości, Romów ceni się za ich muzykalność,

bogactwo repertuaru oraz nadzwyczajne umiejętności muzyczne. W taki sposób na przestrzeni wieków pojawił się stereotyp o wyjątkowych i wrodzonych zdolnościach wszystkich Romów. Mianowicie w *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej Ilustrowanej* możemy znaleźć taką informację, że „Do muzyki mają Cyganie niepoślednie zdolności; jest to jedyna sztuka, którą uprawiają z powodzeniem. (...) Cygan improwizuje bez ustanku, na nuty patrzy z pogardą, mając upodobanie jedynie w pamięciowych repetycjach, które pozostawiają grze jego wszelką swobodę”.

Podkreślana jest więc w wielu miejscach przez różnych autorów ważna cecha muzyki cygańskiej, którą jest jej improwizacyjny charakter, silna ekspresja oraz kunszt wykonania przez romskich muzyków. Badacze opisujący tę muzykę wiązali ją ściśle z twórczością poetycką. Teodor Narbutt napisał, że „Ich poezja nie inaczej się tworzy, tylko, że poeta śpiewając robi wiersze, a wiersze robiąc śpiewa. Zapomniana muzyka wiersze w niepamięć przywozdi. Mówili mi Cyganie, że znali takich improwizatorów, którzy nowe, nieznanne jeszcze śpiewy tworzyli bez namyślenia się, ale tak długie, że przez godzinę i więcej trwały”. Przykładem takiej twórczości poetycko-muzycznej jest twórczość Bronisławy Wajs Papuszy – pierwszej świadomej poetki rom-

skiej, która swoje wiersze nazywała *gila*, czyli pieśni. Zdaniem J. Ficowskiego prawie wszystkie wiersze były przez Papuszę improwizowane wraz z melodią; wszystkie mogłyby być śpiewane.

E. Davidová twierdzi, że pieśni są duszą i sercem, bogactwem kultury Romów. Zawsze wkładali w nie swoje uczucia: ból, radość, miłość i żal. Są dla nich czymś cenniejszym, niż muzyka. Stanowią odzwierciedlenie, specyficzną formę rozmowy, sposób komunikacji. Ewentualny akompaniament muzyczny skrzypiec, harmonijki lub obecnie również gitary, jest czymś marginesowym, nieistotnym. Najważniejszy jest śpiew i sposób wykonania. Cechą wokalnego repertuaru na przykład Romów Karpackich (Bergitka Roma) jest swobodne metrum, rytm punktowany, niemelizmatyczny charakter melodii, duży ambitus.

Zmienny, pełen kontrastów rytm i specyficzna barwa dźwięku, charakteryzujące muzykę Romów, są trudne do ścisłego nutowego zapisu, który by wiernie zachował jej oryginalną postać. W zasadzie jest to muzyka jednogłosowa. Kontrabas podkreśla jej rytm, który wystukiwany jest także obcasami lub klaskaniem w dłoń. Orientalna rytmika zespala się z melodyką, w której Wschód ustępuje już miejsca wpływom europejskim. Życie w diasporze – rozproszeniu, wśród obcych im grup narodowych i etnicznych oraz trwająca

cygańskiej muzyki?

setki lat wędrowniacy zaważyły m.in. na cygańskiej muzyce ludowej. Z czasem zanikały także stare instrumenty używane przez Romów, jak np.: lutnia czy drumla.

Muzyka Romów jest bardzo zróżnicowana. A. Kowarska podkreśla, że ze względu na zróżnicowany repertuar i sposób wykonania istnieją swobodne kryteria, według których muzykę określa się jako romską. Na Spiszu muzyka romska to taka, którą wykonuje Rom, lub taka, która została napisana przez Roma, a wykonuje ją Rom lub nie-Rom. W łódzkim jest podobnie, choć im lepsza sytuacja ekonomiczna rodziny tym bardziej wysublimowane upodobania muzyczne.

Istnieją cechy wspólne dla całej muzyki cygańskiej: skale (skale cygańskie) z typowym interwałem sekundy zwiększonej oraz charakterystyczny styl wykonawczy (improwizacja, silna ekspresja, ozdabianie melodii ornamentami, rubato (z języka włoskiego dosłownie znaczy to „obrobowanie”) – chwiejność tempa wynikająca z dowolnego wydłużania i skracania dźwięków podczas wykonywania utworów. Grane w taki sposób, by średni rytm na przestrzeni frazy lub taktu granego rubato był zgodny z oryginalnym, zmiany w tempie i rytmie wykonywanego utworu oraz zmiany dynamiczne).

Według systematyki, zaprezentowanej przez Ursulę Hemetek, wspólne cechy muzyki wykonywanej przez Romów to: połączenie muzyki i ruchu, spontaniczne towarzyszenie rytmiczne, improwizacja, łączenie ścisłych struktur metrycznych z elementami wolnometrycznymi, swobodna i szczególnie ekspresyjna sztuka wykonawcza, dowolne posługiwanie się różnorodną stylistyką muzyczną oraz nawiązywanie wspólnoty i porozumienia ze słuchaczami uczestniczącymi w wykonaniu.

Obecnie nie można mówić o jednym spójnym folklorze muzycznym Romów. Romowie nie posiadają jednego wspólnego języka muzycznego. Ich pieśni, style wykonawcze, jak również rola, jaką pełni muzyka w ich codziennym życiu różnią się w zależności od grupy etnicznej oraz miejsca, w którym przebywa dana grupa. W taki sam sposób różnią się od siebie tradycyjne kultury muzyczne poszczególnych narodów lub regionów. Patrząc na Europę możemy zauważyć mozaikę romskich kultur muzycznych rozsianych po całym Starym Kontynencie.

Dlatego David Malvinni proponuje, by obecnie spojrzeć na muzykę Romów jako na: autentyczny sposób wyrażania duchowej przynależności do świata romskiego, ekspresyjny styl muzyczny, kognitywny konstrukt kategorii pomocną zarówno Romom, jaki nie-Romom w odróżnieniu muzyki romskiej od innej, chwyt marketingowy, kulturową specyfikę definiowaną w ramach badań etnomuzykologicznych oraz jako element ruchu dążącego do zjednoczenia wszystkich współczesnych Romów.

Dziś można zauważyć, że w ciągu wieków zmienił się charakter romskiego folkloru. Jest on chętnie przyróżnych okazjach prezentowany na scenach. Cieszy się sporą popularnością wśród widzów i słuchaczy. W międzyczasie wchłonął pewne elementy sąsiednich kultur muzycznych. Wyraźniejsze są w niej wpływy poszczególnych szczepów. Ponadto upowszechniło się stosowanie następujących instrumentów muzycznych: skrzypiec, akordeonu, gitary, mandoliny, a nawet czasami syntezatora. Zdaniem znawców tematyki zasadniczo nie zmienił się zaś sposób interpretacji starych pieśni, który charakteryzuje się bardzo osobistym przekazem i odbiorem muzyki.

Wpływ Romów na muzykę jest niepodważalny. To Romom Rosjanie

zawdzięczają chóry, solowy romans z towarzyszeniem gitary, Hiszpanie canto flamenco, a Węgrzy orkiestry smyczkowe. Franciszek Liszt głosił nawet, że stworzyli oni całą węgierską muzykę. Oczywiście trudno przyjąć to jako niepodważalną prawdę, ale w odbiorze szerokiej publiczności to właśnie najlepsi romscy muzycy przechowywali muzykę narodową i byli jednocześnie jej wykonawcami (Mihaly Barna, Panna Czinka, János Lavotta, János Bihari).

Wielu autorów oper i operetek czerpało wątki z kultury romskiej. Bez Romów nie powstałyby takie dzieła jak np.: „Carmen” G. Bizeta, czy „Trubadura” G. Verdiego.

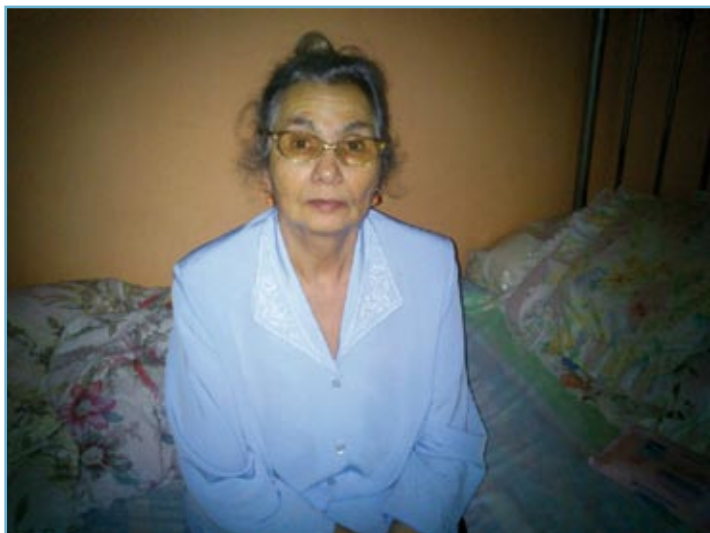
Należy dołożyć starań, by zapobiegać zanikowi oryginalnego rysu cygańskiej muzyki oraz dbać o podtrzymywanie i pielęgnowanie lokalnych, a także grupowych, romskich stron kultury muzycznej, jakie występują w Polsce, w Europie i na świecie.

Andrzej Sochaj

Muzyka Romengry - romane gila, romano bagipen, romano bašaiben, romano kheliben - so rakiret i chinēt pes romane kulturatyr to zawsze śunas czy das apre dała łava. Manuša juž centurendyr badynen da fenomeno jamare nacjakro, dava kotyr pełde savo sam mišto odline pe celo sveto. Dava isy i jamary zor i jamary hurdypen bo jekhe rygatyr deł dava jamenge zor a vavire rygatyr na dykhen pe jamendyr poważnie. Adža czy adža - bašaiben isy Romen dre rat a paše romane gila bawinen pes manuša pe celo sveto. Rakiryben i apre dypen jamare bašaibnatyr nani łokho - dava trzeba te dikhet i śunet pe džido. A jame śaras pes kaj chociaž paše dava džinas te javeł zorales khetane.

Na pomoc ofiarom

Zofia Głowacka

Związek Romów Polskich w Szczecinku na bieżąco realizuje projekty, mające na celu polepszyć sytuację Romów. Jednym z nich jest projekt pn. „Wsparcie dla romskich ofiar Nazizmu”, który finansowany jest ze środków pozyskanych dzięki Fundacji EVZ Pamięć, Odpowiedzialność, Przyszłość w Berlinie. Jak sama nazwa wskazuje, projekt opiera się w szczególności na wsparciu przez zatrudnionych na jego potrzeby tzw. Asystentów Socjalnych około 80 Romów, którzy przeżyli Holocaust.

Krótko mówiąc Asystent Socjalny ma za zadanie asystować swoim podopiecznym w polepszaniu ich sytuacji życiowej m.in. w uzyskaniu łatwiejszego dostępu do opieki medycznej i psychospołecznej. Z relacji AS wynika, że bardzo częstym problemem, z jakim się spotykają w swojej pracy jest niechęć samych beneficjentów do korzystania z usług medycznych. Co wpływa na takie podejście? Przede wszystkim jest to niestety ograniczona bądź znikoma ilość środków pieniężnych, z których są zmuszeni się utrzymywać, mając na uwadze opłacenie wszystkich niezbędnych rachunków, czy chociażby kupno pożywienia. Emerytury czy

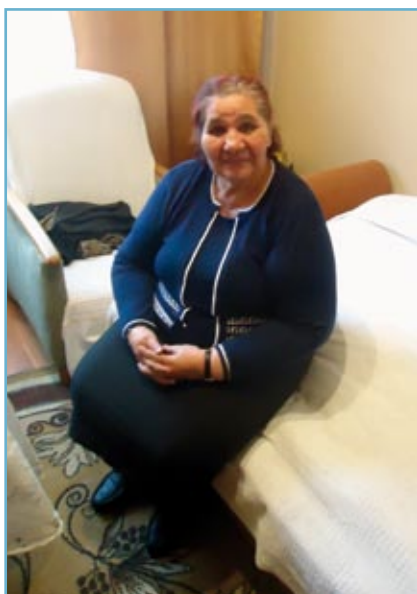
renty beneficjentów bardzo często są tak niskie, że nie starczą im na podstawowe wydatki, nie wspominając już o wykupieniu leków, które przecież na pewno przepisze im lekarz specjalista, do którego się udadzą. Beneficjent staje więc przed dylematem: opłacić rachunki, czy wykupić leki. Niestety wybór może być tylko jeden, dla nas niewłaściwy, dla be-

neficjenta wydaje się być najbardziej racjonalny: opłaca rachunki, „resztę grosza” zostawia dosłownie na przeżycie...

Dzięki środkom pieniężnym Fundacji EVZ projekt przewiduje zwrot kosztów leków i usług medycznych dla beneficjentów w trudnej sytuacji. Niestety są dwie strony medalu: choć jest możliwość takiej pomocy, w formie wsparcia finansowego, to jednak środki te są dość ograniczone i niewielkie, biorąc pod uwagę potrzeby beneficjentów. Jednak sami beneficjenci dzięki wielogodzinnym rozmowom z AS na temat tego,

Dzięki środkom pieniężnym Fundacji EVZ projekt przewiduje zwrot kosztów leków i usług medycznych dla beneficjentów w trudnej sytuacji.

Zaznaczyć jednak należy, że pomoc taką beneficjent może uzyskać jedynie po przedłożeniu dokumentacji medycznej, wskazującej na zły stan zdrowia i zalecenia lekarskie.

Katarzyna Bołdyzer

jak ważna jest profilaktyka lekarska szczególnie w ich wieku, a także dzięki wsparciu finansowemu, które jak się zresztą okazuje, ma dla nich ogromne znaczenie, powoli zmieniają swoje dotychczasowe postępowanie i chętniej umawiają się na wizyty lekarskie. Zaczęli baczniej przyglądać się swojemu zdrowiu i starają się zapobiegać jego pogorszeniu. Zaznaczyć jednak należy, że pomoc taką beneficjent może uzyskać jedynie po przedłożeniu dokumentacji medycznej, wskazującej na zły stan zdrowia i zalecenia lekarskie.

AS w swoich działaniach dąży również do uzyskania jakiegokolwiek pomocy z MOPS, GOPS i innych instytucji, które mogą w jakikolwiek sposób wpłynąć na polepszenie sytuacji beneficjentów. Jednak i tu koło często się zamyka, ponieważ takie ośrodki wsparcia mają ustalone na mocy ustaw przepisy, na których, bądź co bądź, muszą bazować. Takie przepisy z kolei regulują ustalone kwoty - minimalne i maksymalne, które uprawniają bądź nie, do otrzymania wsparcia pomocowego. Zda-

rza się, że dochód beneficjenta jest za wysoki według wymogów MOPS i beneficjent nie otrzyma zupełnie nic. Dlatego też AS musi poszerzać swoje działania i współpracować z innymi instytucjami, mogącymi w jakikolwiek sposób pomóc. Asystent na bieżąco monitoruje sytuację swoich podopiecznych poprzez odbywanie wizyt w miejscu ich zamieszkania. Czas trwania projektu wynosi 36 miesięcy, Asystenci działają w województwach: małopolskim, łódzkim, pomorskim, zachodniopomorskim i kujawsko - pomorskim. Od momentu rozpoczęcia projektu do chwili obecnej Asystentki objęły opieką już około 30 Romów i sukcesywnie swoim działaniem zmierzają ku ulepszeniu sytuacji swoich podopiecznych, co miejmy nadzieję przełoży się na efektywne rezultaty w postaci większego zainteresowania profilaktyką lekarską wśród starszych Romów, jak i tym, że nie zostaną oni sami, zdani

Marian Gil

Augustyn Pawłowski

tylko na siebie po zakończeniu projektu...Ponieważ to między innymi oni właśnie zasługują na szacunek i lepszy byt po tym, czego musieli doświadczyć w latach 1939-1945...

Wioleta Kalinicz
Fot. Marzena Fraś, Kamila Zielińska

Romen isy but dukhani historia. Najbutedyr dukha jamary nacja przegeja dre II baro maryben, kaj Sasy kamenys te vymareł sare Romen. Isy jeszcze manuša maškre jamendyr kaj dava rypyren. Jamare papy, dada, kaka, bibia save przedźidžine do maryben isy już phure i potreba łenge te deł pomoc. Pełde dava Romano Związko dre Szczecin-ko keret nevo tryneberšitko projekto khetanes Fundacjasa EVZ Sasendyr, pał pomoc 80 Romenge kaj przedźidžine Holokausto. Dre da projekto keren buty tryn Asystenty Socjalna, tryn čhaja dre vavir čhane ryga Polska save den opieka phure manušenje. Asystentki čhinen liła ke MOPSY pał pomoc do phure manušenje, pomoginen dre sprawy urzędowa i preskiren pał recepty pe draba nasvałe manušenje.

ORZECZENIE O NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

JAKO PRAWO WYRÓWNYWANIA SZANS

Sytuacja osób niepełnosprawnych w Polsce stanowi istotny problem. Ze względu na problemy zdrowotne bardzo często, zostają one pozbawione możliwości prawidłowego funkcjonowania i tym samym niejednokrotnie nie szukają nowych dróg rozwoju lub szans dla siebie. Pytania, które niejednokrotnie sobie wówczas zadają dotyczą tego, jakie prawa im przysługują, gdzie mogą szukać pomocy i w jakim zakresie mogą ją otrzymać.

Prawo do wystąpienia o orzeczenie niepełnosprawności daje kilka perspektyw, które mają na celu udzieleniu pomocy osobom potrzebującym. W dzisiejszych czasach umiejętność odnalezienia się w rzeczywistości i samodzielnego jej kreowania decyduje o przyszłości człowieka, jego życiowych drogach i temu, jakie życie będzie wiódł. Uzyskanie orzeczenia o niepełnosprawności stanowi drogę do lepszego życia, dając określone uprawnienia.

W dalszej części niniejszego artykułu omówiono drogę ubiegania się o orzeczenie o niepełnosprawności, łącznie z wymogami formalnymi, stawianymi osobom do 16 roku życia, a także powyżej tej granicy wiekowej.

ORZECZENIE O STOPNIU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI OSOBY, KTÓRA NIE UKOŃCZYŁA 16 ROKU ŻYCIA

Osoby, które nie ukończyły 16 roku życia zaliczane są do osób niepełnosprawnych, jeżeli mają naruszoną sprawność fizyczną lub psychiczną o przewidywanym okresie trwania powyżej 12 miesięcy, z powodu wady wrodzonej, długotrwałej choroby lub uszkodzenia organizmu, powodującą konieczność zapewnienia im całkowitej opieki lub pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych w sposób przewyższający wsparcie potrzebne osobie w danym wieku. Przy orzekaniu niepełnosprawności osoby, która nie ukończyła 16 roku życia bierze się pod uwagę:

- zaświadczenie lekarskie zawierające opis stanu zdrowia,

wydane przez lekarza, pod którego opieką lekarską dziecko się znajduje, oraz inne posiadane dokumenty mające wpływ na ustalenie niepełnosprawności,

- ocenę stanu zdrowia wystawioną przez lekarza - przewodniczącego składu orzekającego zawierającą opis przebiegu choroby zasadniczej oraz wyniki dotychczasowego leczenia i rehabilitacji, opis badania przedmiotowego, rozpoznanie choroby zasadniczej i chorób współistniejących oraz rokowania odnośnie do przebiegu choroby, a także ograniczenia w funkcjonowaniu występujące w życiu codziennym w porównaniu do dzieci z pełną sprawnością fizyczną i psychiczną właściwą dla wieku dziecka,

- możliwość poprawy zaburzonej funkcji organizmu poprzez zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki techniczne, środki pomocnicze lub inne działania.

Ważne jest to, że niepełnosprawność u dziecka określa się na czas określony, jednak na okres nie dłuższy niż do 16 roku życia.

Orzeczenie o niepełnosprawności, osobie do 16 roku życia, wydaje się do celów:

- zasiłku pielęgnacyjnego,
- zasiłku stałego,
- korzystania z ulg i uprawnień na podstawie art. 8 ust. 1 Ustawy z dnia 20 czerwca 1997r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005r. Nr 108, poz. 908 z późn. zm.), ze względu na ograniczenia sprawności ruchowej,
- inne.

Ubiegając się o uzyskanie orzeczenia o niepełnosprawności należy złożyć:

- dwustronnie wypełniony i czytelnie podpisany wniosek o wydanie orzeczenia o niepełnosprawności,
- zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia dziecka wy-

dane dla potrzeb zespołu ds. orzekania o niepełnosprawności, wydane nie wcześniej niż na 30 dni przed dniem złożenia wniosku,

- dokumentację medyczną, poświadczoną za zgodność z oryginałem bądź jej odpis bądź wyciąg z powyższej dokumentacji lub kserokopie dokumentacji wraz z oryginałami do wglądu, zwracanymi Wnioskodawcy po stwierdzeniu zgodności z oryginałem przez pracownika Miejskiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności,
- inne dokumenty mogące mieć wpływ na ustalenie niepełnosprawności.

ORZECZENIE O STOPNIU NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI OSOBY, KTÓRA UKOŃCZYŁA 16 ROKU ŻYCIA

Osobom, które ukończyły 16 lat, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności wydaje się na czas określony lub na stałe, do celów:

- szkolenia,
- odpowiedniego zatrudnienia,
- korzystania z rehabilitacji,
- korzystania z systemu pomocy społecznej,
- konieczności zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze,
- uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej,
- korzystania z systemu środowiskowego wsparcia w samodzielnej egzystencji,
- korzystania z ulg i uprawnień na podstawie art. 8 ust. 1 Ustawy z dnia 20 czerwca 1997r. Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005r. Nr 108, poz. 908 z późn. zm.), ze względu na ograniczenia sprawności ruchowej,
- korzystania z innych ulg i uprawnień na podstawie odrębnych przepisów (np. ulgi telekomunikacyjne, prawo do zamieszkania w oddzielnym pokoju),
- uzyskania zasiłku pielęgnacyjnego.

Czas oczekiwania na posiedzenie składu orzekającego wynosi ok. dwóch miesięcy. **Przy orzekaniu osób, które ukończyły 16 rok życia określa się trzy stopnie niepełnosprawności:**

- **znaczny**, do którego zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej i wymagającą, w celu pełnienia ról społecznych, stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innych osób w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji;
- **umiarkowany**, do którego zalicza się osobę z naruszoną sprawnością organizmu, niezdolną do pracy albo zdolną do pracy jedynie w warunkach pracy chronionej lub wymagającą czasowej albo częściowej pomocy innych osób w celu pełnienia ról społecznych;
- **lekki**, do którego zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu, powodującej w sposób istotny obniżenie zdolności do wykonywania pracy, w porównaniu do zdolności jaką wykazuje osoba o podobnych kwalifikacjach zawodowych z pełną sprawnością psychiczną i fi-

Fot. Wikipedia

zyczną, lub mająca ograniczenia w pełnieniu ról społecznych dające się kompensować przy pomocy wyposażenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze lub środki techniczne.

W celu otrzymania orzeczenia o stopniu niepełnosprawności należy złożyć:

- wypełniony dwustronnie i czytelnie podpisany wniosek o wydanie orzeczenia o stopniu niepełnosprawności,
- zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia wydane dla potrzeb zespołu ds. orzekania o niepełnosprawności, wydane nie wcześniej niż na 30 dni przed dniem złożenia wniosku,
- dokumentację medyczną, poświadczoną za zgodność z oryginałem bądź jej odpis bądź wyciąg z powyższej dokumentacji lub kserokopie dokumentacji wraz z oryginałami do wglądu, zwracanymi Wnioskodawcy po stwierdzeniu zgodności z oryginałem przez pracownika Miejskiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności,
- inne dokumenty mogące mieć wpływ na ustalenie niepełnosprawności.

Przy orzekaniu stopnia niepełnosprawności osoby powyżej 16 roku życia bierze się pod uwagę:

- zaświadczenie lekarskie zawierające opis stanu zdrowia, rozpoznanie choroby zasadniczej i chorób współistniejących potwierdzone aktualnymi wynikami badań diagnostycznych, wydane przez lekarza, pod którego opieką lekarską znajduje się osoba zainteresowana, oraz inne posiadane dokumenty mogące mieć wpływ na ustalenie stopnia niepełnosprawności;
- ocenę stanu zdrowia wystawioną przez lekarza - przewodniczącego składu orzekającego, zawierającą opis przebiegu choroby zasadniczej oraz wyniki dotychczasowego leczenia i rehabilitacji, opis badania przedmiotowego, rozpoznanie choroby zasadniczej i chorób współistniejących oraz rokowania odnośnie do przebiegu choroby;

Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego opublikowanych przez Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych w 2011 roku liczba osób niepełnosprawnych ogółem wynosiła około 4,7 mln (dokładnie 4 697,5 tys.). Tym samym liczba osób niepełnosprawnych w Polsce stanowiła 12,2% ludności kraju wobec 14,3% w 2002 r. (blisko 5,5 mln osób niepełnosprawnych w 2002 roku). Udział mężczyzn wśród osób niepełnosprawnych wynosił 46,1% wobec 53,9% dla kobiet.

- wiek, płeć, wykształcenie, zawód i posiadane kwalifikacje;
- możliwość całkowitego lub częściowego przywrócenia zdolności do wykonywania dotychczasowego lub innego zatrudnienia - poprzez leczenie, rehabilitację lub przekwalifikowanie zawodowe;
- ograniczenia występujące w samodzielnej egzystencji i uczestnictwie w życiu społecznym,
- możliwość poprawy funkcjonowania osoby zainteresowanej w samodzielnej egzystencji oraz w pełnieniu ról społecznych - poprzez leczenie, rehabilitację, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, środki techniczne, usługi opiekuńcze lub inne działania.

ORZECZENIA O WSKAZANIACH DO ULG I UPRAWNIENI

Wydawane są osobom posiadającym orzeczenia o inwalidztwie lub niezdolności do pracy, o których mowa w art. 5 i 62 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Aby otrzymać orzeczenie o wskazaniach do ulg i uprawnień należy złożyć:

- wniosek o wydanie orzeczenia o wskazaniach do ulg i uprawnień,
- posiadaną dokumentację medyczną, poświadczoną za zgodność z oryginałem bądź jej odpis bądź wyciąg z powyższej dokumentacji lub kserokopie dokumentacji wraz z oryginałami do wglądu, zwracanymi Wnioskodawcy po stwierdzeniu zgodności z oryginałem przez pracownika Miejskiego Zespołu do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności,
- orzeczenie o inwalidztwie lub niezdolności do pracy określone w art. 5 i 62 w/w ustawy,
- inne posiadane dokumenty, mogące mieć wpływ na ustalenie wskazań do ulg i uprawnień.

Przy orzekaniu o wskazaniach do ulg i uprawnień bierze się pod uwagę:

- orzeczenie o inwalidztwie lub niezdolności do pracy wydane na podstawie odrębnych przepisów oraz posiadaną dokumentację medyczną mogącą mieć wpływ na określenie wskazań, o których mowa w art. 6b ust. 3 w/w ustawy oraz zakresu i rodzaju ograniczeń uprawniających

- do ulg i uprawnień,
- ocenę aktualnego stanu zdrowia wystawioną przez lekarza - członka zespołu,
- zakres i rodzaj ograniczeń spowodowany naruszoną sprawnością organizmu.

Orzeczenie o wskazaniach do ulg i uprawnień wydaje się na czas ważności orzeczenia o inwalidztwie lub niezdolności do pracy.

LEGITYMACJE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności wystawia legitymacje osób niepełnosprawnych. **Aby otrzymać taką legitymację należy złożyć:**

- wniosek o wydanie legitymacji osoby niepełnosprawnej,
- oryginał, do wglądu, orzeczenia o niepełnosprawności, stopniu niepełnosprawności lub wskazaniach do ulg i uprawnień,
- jedno aktualne zdjęcie o wymiarach 3,5 cm x 4,5 cm.

W przypadku składania wniosku o wydanie legitymacji osoby niepełnosprawnej, która nie ukończyła 16 roku życia, zdjęcie nie jest wymagane.

Karol Kowalski

Podet pes kaj dre Polska isy dżide 12 - 14 bara Roma. Bute Romen isy phary sytuacja sastypnasa. Kotyra nasvałe Roma - phares i tokhes - nani traktowana pełde instytucji syr niepełnosprawna bo nani vykerde ten grupy inwalidzka. Sy dasave kaj na dżinen syr dova saro te keret i nani ten kon te poligireł. A trzeba te rypyret kaj manuś niepełnosprawno moginet te korzystynel bare ulgendyr dre vavir chane sytuacji i so sy tes jekhto i dujto grupa inwalidzko doreset tove pe dżipen, draba, vangar. So kon na dżinet syr dava saro te załatwineł to raja dre konkretna instytucji powinno te pomoginen dre dava, te wytłumaczynen i te bičhaven kaj trzeba. Ale dżinas syr raja dre but urzędy dykhen pe Romendyr i daras kaj na zawsze poligirena jamare manuśen. Pał dava dre da numero jamare gazeta-kro das artykuło dałestyr kaj Romen te javeł kało pe parno saro syr dava te załatwineł, save liła i kaj te dżał.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Cooltura

równych szans

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Priorytet I
Zatrudnienie i integracja społeczna

Działanie 1.3
Ogólnopolskie programy integracji
i aktywizacji zawodowej

Poddziałanie 1.3.1
Projekty na rzecz społeczności romskiej

Równość przede wszystkim to hasło, które idealnie pasuje do idei naszego projektu, którego celem obok aktywizacji zawodowej niepełnosprawnych Romów jest eliminowanie wszelkich form i przejawów dyskryminacji tej mniejszości na rynku pracy. Integracja społeczna jest trudnym tematem, zwłaszcza jeśli chodzi o osoby niepełnosprawne i należące do innych mniejszości. Największym błędem jaki popełniamy, jest stereotypizacja wszystkich poprzez pryzmat jednostki.

Z historii...

Związek Romów Polskich z siedzibą w Szczecinku jest jedyną organizacją romską w Polsce, która posiada status Organizacji Pożytku Publicznego. Podczas czternastoletniej działalności zrealizowaliśmy 120 projektów na rzecz Romów w zakresie edukacji, pomocy prawnej, szkoleniowej, prozatrudnieniowej, antydyskryminacyjnej oraz promocji kulturowej. Od 2009 roku zrealizowaliśmy sześć projektów w ramach POKL finansowanych z EFS, których celem było wspieranie społeczności romskiej we wchodzeniu na rynek pracy. Poprzez te projekty staramy się również przełamać stereotyp panujący w Polsce, że Romowie nie pracują.

Wieloletnie doświadczenie w pracy z Romami, zaowocowało doskonałą znajomością specyfiki środowiska romskiego oraz problemów, z jakimi borykają się na co dzień Romowie.

Dogłębnie poznaliśmy potrzeby mniejszości romskiej w Polsce, wskazujące że najbardziej realną formą wsparcia jest zorganizowanie staży zawodowych dla grupy niepełnosprawnych Romów, jako formę aktywizacji zawodowej.

...w tle

Doświadczenie nabyte podczas realizacji poprzednich projektów oraz raporty innych organizacji pozarządowych działających na rzecz praw człowieka ukazują, że skala uprzedzeń i dyskryminacji na rynku pracy wobec Romów jest ogromna. Przystępując do realizacji projektu znaleźliśmy problem bezrobocia wśród Romów - projekt jest odpowiedzią na ich potrzeby. Oczywiście trzeba zdać sobie sprawę, że uzyskanie znaczących wskaźników wymaga wieloletniej pracy i rozwiązań systemowych. Aktywizacja zawodowa Romów musi się również odbywać po-

przez pobudzanie motywacji do pracy i jej poszukiwań, zdobywanie i podnoszenie kwalifikacji, na które istnieje obecnie zapotrzebowanie w sektorze zatrudnienia. Bezsprzecznie, ogromnym problemem dotyczącym Romów jest...

...wysokie bezrobocie!

Dane uzyskane w ramach realizacji wyżej wspomnianych projektów pokazały, że niemal 90% Romów w wieku produkcyjnym to osoby bezrobotne, z czego znaczną część stanowią osoby niepełnosprawne. Na 1367 beneficjentów objętych pomocą w jednym z poprzednich naszych projektów, 225 beneficjentów to osoby niepełnosprawne poszukujące pracy, co stanowi ponad 16% wszystkich beneficjentów. Jedną z przyczyn tak wysokiego bezrobocia wśród Romów jest niski poziom zaufania do instytucji państwowych. Kolejnym powodem niskiego poziomu zatrudnienia jest brak nowoczesnych usług i instrumentów wspierających zatrudnienie osób niepełnosprawnych z niskim wykształceniem oraz o odmiennych wartościach kulturowych. Niestety nie ma w Polsce systemowych rozwiązań, które obejmowałyby osoby zdecydowanie różniące się od większości społeczeństwa tradycją i kulturą, wśród których znajdują się również osoby niepełnosprawne.

Dlaczego niepełnosprawni?

Ubóstwo i długotrwałe bezrobocie to jedne z największych problemów z jakimi boryka się społeczność romska. Ponadto kobiety romskie i osoby niepełnosprawne są narażone na podwójną dyskryminację, z racji swojej płci jak również niepełnosprawności.

Niepełnosprawność jest niewątpliwie jednym z ważniejszych problemów, z którym boryka się ogromna liczba osób. O niepełnosprawności wiele się mówi. Pomimo tego, iż model pomocy niepełnosprawnym jest rozbudowany i pojawiło się wiele kampanii społecznych na rzecz tych osób, to jednak okazująca pomoc często bywa znikoma. Postawy i uprzedzenia związane z niepełnosprawnością, a także z pochodzeniem, stereotypowe myślenie tkwiące w społeczeństwie powodują, że Romom jest znacznie trudniej znaleźć pracę niż pozostałym bezrobotnym. Bardzo często pomimo odpowiednich kwalifikacji i wykształcenia, Romowie nie są zatrudniani ze względu na swoją narodowość. Romowie, którzy są niepełnosprawni, jeszcze bardziej narażeni są na wykluczenie społeczne, odrzucenie i ignorancję społeczeństwa. Problem niepełnosprawnych Romów poszukujących pracy jest jednym z najbardziej zaniedbywanych problemów, jakie dotyczą tę mniejszość etniczną.

Równe szanse dla wszystkich

Sposobem na trudną walkę z rzeczywistością jest przeciwdziałanie dyskryminacji i realizacja praw niepełnosprawnych Romów, sprzyjające wyrównywaniu szans tych osób na rynku pracy. Chcąc umożliwić wejście na ry-

nek pracy tej grupy Romów, od 1 września 2013 roku realizujemy siódmy projekt w ramach POKL finansowany z EFS - *Cooltura równych szans*, którego celem jest aktywizacja zawodowa 40 niepełnosprawnych, bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo Romów (kobiet i mężczyzn zamieszkałych na terenie Polski).

Nasze działania skierowane są na umożliwieniu równego dostępu do zatrudnienia a formą aktywizacji niepełnosprawnych Romów jest staż. Uczestnictwo w projekcie zwiększa możliwości zawodowe osób niepełnosprawnych z mniejszości romskiej, stwarza szansę zatrudnienia i zdobycia doświadczenia zawodowego. Projekt przeciwstawia się izolacji i dyskryminacji niepełnosprawnych Romów w społeczeństwie. Skierowany do osób, które chcą zmienić swój los, a jego realizacja złagodzi wysoki stopień bezrobocia wśród Romów.

Zadowoleni stażyci...

Projekt cieszy się ogromnym zainteresowaniem wśród beneficjentów, o czym najlepiej świadczy liczba zgłoszeń osób chętnych do odbycia stażu, która znacząco przekroczyła liczbę wolnych miejsc. Stażyci zakwalifikowani do odbycia stażu pochodzą z terenu całej Polski. Dzięki stałemu kontaktowi z wszystkimi wiemy, że staże są formą zatrudnienia, która najbardziej im odpowiada, ponieważ nie wywiera na nich presji posiadania doświadczenia, czy określonych umiejętności. Zdobywają je właśnie w czasie trwania swoich staży. Pracodawcy okazują się wyrozumiałością dla swoich romskich pracowników i w przyjaznej atmosferze

NIEPEŁNOSPRAWNI, ALE PEŁNOPRAWNI NA RYNKU PRACY

pomagają im przyswajać nową wiedzę, a stażyci angażują się w swoją pracę, są otwarci na wszystko czego mogą się nauczyć i dają z siebie wszystko w nadziei na zatrudnienie po ukończeniu stażu.

Z wypowiedzi beneficjentów wynika także, że zatrudnienie dało im również korzyści psychiczne, takie jak większa pewność siebie, wiara w swoje możliwości, poczucie bycia potrzebnym. Osobna kwestia to oczywiście kwestie finansowe, każdy stażysta potwierdził, że dzięki wynagrodzeniu za odbywany staż, budżet domowy zwiększył się na tyle, że odczuli poprawę swojego stanu materialnego.

...i pracodawcy

Hotele, restauracje, sklepy, szkoły, przedszkola, zakłady komunalne czy

■ Tym projektem mówimy wszystkim stop stereotypom – równe szanse dla każdego z nas!

■ Wielu z nas zadaje sobie pytanie *Czy Romowie w ogóle pracują? Odpowiedź brzmi – TAK, pracują i chcą pracować.* Świadczy o tym m.in. liczba stażystów odbywających staże w ramach obecnego, jak również poprzednich projektów. Jednak nieakceptacja społeczna, braki w wykształceniu i kwalifikacjach często tłumią drzemący w nich potencjał.

domy kultury to tylko niektóre miejsca, w których pracują stażyści. Pomimo braku doświadczenia, nasi stażyści wyróżniają się sumiennością, zdyscyplinowaniem i zaangażowaniem. Pokazują, że Romowie mogą być dobrymi pracownikami - potrafią wydajnie pracować i wywiązywać się ze swoich obowiązków, nie gorzej niż inni obywatele. Pracodawcy w zdecydowanej większości są zadowoleni i pozytywnie zaskoczeni jakością pracy oraz podejściem do zatrudnienia naszych beneficjentów.

Dla nas to jednak nic nowego, gdyż już pracodawcy, którzy zatrudniali beneficjentów romskich w całej Polsce w ramach poprzednich projektów realizowanych przez nas byli zadowoleni z romskich pracowników i stażystów. Być może zaskakujący dla niektórych może wydawać się fakt, że w wyniku przeprowadzonych badań aż 98% z nich poleciłoby innemu pracodawcy zatrudnienie Romów w swojej firmie.

Udało się, łamiemy stereotypy!

Mimo, że projekt wciąż trwa, już teraz jak na dłoni widać, że był potrzebny i przyniósł oczekiwane efekty. Inicjatywy angażujące Romów do czynnej współpracy, dające im możliwość wykazania się, to najłatwiejszy sposób by zmotywować naszą specyficzną grupę mniejszościową do zmiany dotychczasowego trybu życia. Pozytywna prezentacja swoich walorów na rynku pracy z pewnością przyczyni się do zmiany negatywnego spojrzenia na Romów przez społeczeństwo. Takie działania są realną walką z dyskryminacją.

Optymistycznie nastroja również fakt, że Romowie zmieniają swój stosunek do edukacji, doceniając jej wartość także w odniesieniu do przyszłości swoich dzieci. W społeczności romskiej coraz więcej osób zdobywa wyższe wykształcenie. Pomimo trudności związanych z pochodzeniem, sytuacją bytową i materialną, nie poddają się i kreują swoją przyszłość.

Projekt *Cooltura równych szans* nadal trwa, a jego beneficjenci co dzień udowadniają, że chcą i mogą pracować. Mimo stereotypów i uprzedzeń pokazują, że niepełnosprawne osoby mogą być wartościowym pracownikiem, które warto zatrudnić. Obserwując efektywność projektu mamy głęboką nadzieję na powodzenie naszych beneficjentów na rynku pracy po zakończeniu przedsięwzięcia oraz na kontynuację podobnych inicjatyw dzięki wsparciu pochodzącym z funduszy europejskich.

Magdalena Puszczykowska

Projekt współfinansowany
ze środków
Unii Europejskiej
w ramach
Europejskiego Funduszu
Społecznego

Czekamy na Wasze e-maile:

zrp.romanoatmo@wp.pl

oraz na listy:

Związek Romów Polskich

Wyszyńskiego 32,

78 - 400 Szczecinek

listy zredagowała Agnieszka Huczko

Piszą do nas

PROBLEMY i nutka optywizmu

Wśród wielu optymistycznych listów trafiających do naszej redakcji, takich jak ten nadesłany przez Roksanę Dunkę-Piekarską, znajdują się także traktujące o problemach i bolączkach. Jednym z takich listów jest ten, który otrzymaliśmy od Pana Artura Kwieka. Jego problemy zdrowotne nie pozwalają mu prawidłowo funkcjonować, choroba kręgosłupa przemienia każdy dzień w udrękę. Mówią, że pod latarnią zawsze najciemniej i to powiedzenie często się sprawdza, ale wciąż zaskakuje fakt, że nawet w Zakładach Karnych, które z definicji mają egzekwować sprawiedliwość, może tej właśnie sprawiedliwości brakować.

Szanowny Panie Redaktorze,
Postanowiłem zwrócić się do Pana jak i całej redakcji Romano Atmo z pismem jak i pokorną prośbą o pomoc lub jakąkolwiek poradę, gdyż sytuacja w jakiej obecnie się znajduję jest naprawdę ciężka. Nazywam się Kwiek Artur, mam 45 lat, jestem narodowości romskiej. Problem, z którym się zmagam od lat to choroba kręgosłupa, to jest przepuklina jądra miążdżystego z rozpoznaniem tak zwanego ogona końskiego z chorymi kręgami na poziomach: L3, L4, L5 i S1. Mam mocne odrętwienie kończyn dolnych, w obecnym stanie poruszam się o kulach.

Lekarz neurochirurg z Akademii Gdańskiej po konsultacji stwierdził, iż operacja jest wymagana i tym samym zakwalifikował mnie do operacji, która miała być przeprowadzona w Akademii Gdańskiej, gdyż żaden Areszt Śledczy ZK nie przeprowadza takich zabiegów na terenie Polski. Z uwagi na dalsze badania przedope-

racyjne przewieziono mnie do Szpitala Neurologii przy AŚ w Gdańsku. Przebywając na oddziale neurologii przeszedłem szereg badań, w tym rehabilitację, która nie odniosła żadnego skutku. Ponadto lekarze więzienni z oddziału neurologii zarazili mnie wirusem zwanym HCV. Byłem i jestem załamany tym faktem. Tym samym odmówiłem dalszego leczenia, bo ci lekarze zamiast mnie leczyć zgodnie z etyką lekarską zrobili mi przeogromną przykrość i krzywdę, która dotknęła nie tylko mnie, ale i moich bliskich.

Po upływie niespełna miesiąca przewieziono mnie do Zakładu Karnego w Brzegu. Z uwagi na silne bóle kręgosłupa jak i pogarszający się stan zdrowia zwróciłem się z prośbą do lekarza więziennego o ponowną konsultację lekarską celem operacji. W odpowiedzi Akademia Gdańska poinformowała mnie, że nie przeprowadza już tego typu zabiegów. Taką informację uzyskałem od lekarza

więziennego, pana Jacka Matlocha, który tym samym zasugerował abym zwrócił się do Sądu Okręgowego w Opolu celem operacji w warunkach wolnościowych, to jest przerwany w karze, co też uczyniłem. Pan sędzia wezwał mnie i przeczytał mi opinię lekarza więziennego, w której to napisał on, iż mojemu zdrowiu nic nie zagraża, a ja mogę być leczony w warunkach zamkniętych, to jest w Zakładzie Karnym, co jest ewidentną nieprawdą.

31 października 2013 r. zostałem ponownie skierowany do lekarza celem konsultacji w Opolu. Lekarz neurochirurg, który mnie przyjął stwierdził, że badania są nieaktualne, gdyż pochodzą z roku 2011, przyznając, że operacja jest konieczna, ale do tego trzeba zrobić nowe badania. I tu się zaczyna... W listopadzie ponownie zostałem przyjęty przez lekarza w Opolu, tylko tym razem był to zupełnie inny lekarz, który z niewiadomego mi powodu był w stosunku do

mnie bardzo nieuprzejmy, bo już na samym początku spytał mnie, cytując: Pan jest Cyganem? Odpowiedziałem, że tak, a on ironicznie się uśmiechnął. W swojej opinii mojego chorzenia napisał, że operacja nie jest wymagana i on tego nie zoperuje. Koniec. Tym samym lekarz więzienny z ZK w Brzegu sugeruje się tą opinią opolskiego kolegi po fachu.

To całe moje nieszczęście zaczęło się od Gdańska, gdzie zarażono mnie wirusem HCV. Oczywiście złożyłem pozew w tej sprawie do Sądu Okręgowego o zadośćuczynienie i myślę, że dlatego Akademia odmówiła mojego ponownego przyjęcia celem operacji. Natomiast co się tyczy samego lekarza więziennego z ZK w Brzegu, wygląda na to, że ten człowiek nienawidzi nacji romskiej, co ewidentnie daje się zauważyć, gdy zwracam się o jakieś lekarstwa. Bo to leczenie właśnie tak wygląda – tabletki, zastrzyki, którym nie ma końca. Jest to leczenie nierzetelne. Gdy próbuję rozmawiać z tym człowiekiem, straszony mnie raportem karnym, pozbawieniem paczki żywnościowej itd. To bardzo niedobry człowiek.

Nie jestem człowiekiem mającym i nie stać mnie na adwokata, czy prywatne konsultacje dlatego sytuacja wygląda tak, a nie inaczej. Nie mam do kogo się zwrócić, gdyż moi rodzice nie żyją, a dalsza rodzina nie popiera mojego związku z polską dziewczyną, która wspiera mnie

we wszystkim. Wielokrotnie pisałem do różnych instytucji, ale na próżno, a lekarz więzienny dosłownie śmieje mi się w twarz i tak jak chce, tak też robi. Bardzo proszę o jakąkolwiek pomoc lub poradę, gdyż nie mam pojęcia co mam zrobić, aby ktoś - ktośkolwiek - zwrócił swoją uwagę na ten fakt i problem mojej choroby. Bardzo uprzejmie Was proszę. Jeśli możecie to pomóżcie.

W sprawie Pana Artura podjęliśmy już odpowiednie kroki. Obecnie czekamy na odpowiedź i reakcję Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Departamentu Kontroli Skarg i Wniosków. Jeśli ktokolwiek z naszych czytelników jest w stanie pomóc lub doradzić Panu Arturowi prosimy o kontakt z naszą redakcją. Liczymy na to, że wspólnymi siłami uda nam się coś zmienić.

Witam,

Przeglądając kolejny numer „Romano Atmo” poczułam nieodpartą potrzebę wyrażenia w krótkim liście wdzięczności za to, że takie czasopismo romskie powstało.

Uważam, że jest to wspaniała inicjatywa. Brawa, dla wszystkich, których regularne zmagania owocują powstawaniem kolejnych numerów „Romano Atmo”. Cieszę się zawsze, gdy widzę chęć działania wśród Romów, chęć pójścia o krok w przód. Cieszę się również wtedy, kiedy sama mogę brać w tym chociażby niewielki udział. Redakcja „Romano Atmo” właśnie to umożliwia, co też według mnie stanowi kolejny pozytyw. Czasopismo to jest bardzo otwarte i czuję, że każdy może się w nim wypowiedzieć. Za co chciałam serdecznie podziękować!

Pragnę życzyć wszystkiego co najlepsze całemu zespołowi redakcyjnemu oraz Związkowi Romów Polskich, sukcesów w walce z codziennością, aby nigdy nie brakowało energii i zapędu do działania!

*Pozdrawiam,
Roksana Dunka-Piekarska*

Roksanie serdecznie dziękujemy za ciepłe słowa i owocną współpracę. To miód na nasze serca i wielka motywacja do dalszej pracy. Dzięki takim osobom jak ona, tworzenie „Romano Atmo” to dla nas czysta przyjemność, bo nic tak nie podnosi na duchu jak młodzi, zdolni i chętni do działania ludzie. W nich tkwi nadzieja na zmiany.

Ke jamary organizacja sodyves jandel listonoszo najkutedyr varykicy liła save instytucji i manuša bičhaven ke jame. But liła isy też Romendyr kaj čhinen peskre phare sytuacjaty, dyskrymacjaty i dukhane džipnaty. Kotyr isy ke jamary redakcja gazetakry. Nachara javia ke jame lił Romestyr kaj bibachtales bešto isy dre štaryben. Dre do lił ke jame čhineť jov saťo pharo isy adoj łeskre džipen. Ophenet jamenge kaj isy łeske 45 berša i phares nasvaťo isy pe trušu. Peľde dova isy łes dręťwa hera i phireť pe kuli. Pošli badanii vygeja kaj doktory phendte łeske kaj mať te javet łes operacja pe do trušu. Doľe čirostyr čhi pes jednak na sparudža bo vavir doktory dre kliniki i doktoro dre štaryben phenen kaj łeske nani čhi pharo i najaveťa łes operacja. Rom phenet kaj doktory syr dykte kaj jov isy Romesa to hyria pe łestyr dykhenys i na denys mišto diagnoza. Syr džinas pe Romendyr isy bary dyskrymacja, a juź dre štaryben to da Rom naťty te gineť pe žadno pomoc. Peľde dova zryšoť ke jame, a jame bičhadžam dre łeskry sprawa liła ke Rzeczniko Čaćipena i vavir instytucji. Žakirde sam syr jone jamenge odphenena kaj łeske te deť vať.

Dziesiąty rok działalności świetlicy

W roku 2014 mija już 10 lat od powstania Świetlicy Integracyjnej dla dzieci romskich i polskich w Szczecinku. Obecnie zajęcia świetlicowe odbywają się przy ul. Wyszyńskiego 32, gdzie również znajduje się siedziba Związku Romów Polskich.

Dzieci, które uczęszczają do świetlicy są w różnym wieku, w związku z tym mają również inne zainteresowania. Niektóre lubią gry i zabawy, z kolei inne wolą śpiew i taniec. W świetlicy znajduje się odpowiedni

sprzęt do nauki śpiewu oraz różnego rodzaju instrumenty muzyczne, jak również komputery stacjonarne oraz laptopy, z których dzieci mogą korzystać w trakcie zajęć.

Spośród wielu prac, które wykonujemy na naszej świetlicy integracyjnej robimy również tematyczne

gazetki świetlicowe. Dzieci się do tego bardzo przykładają, wszystkie prace wykonują starannie i z wielkim zaangażowaniem. Są to zajęcia plastyczno - techniczne na, których dzieci szkolą swoje zdolności manualne oraz wyobraźnię. Prowadzimy również zajęcia okolicznościowe, do których są dostosowane odpowiednie dekoracje świetlicowe. W tego typu zajęciach dzieci lubią najbardziej uczestniczyć, gdyż w Święta Wielkanocne robimy jaja wielkanocne z cekinów i wstążek, w Boże Narodzenie są robione kartki świąteczne oraz bombki wykonane techniką orgiami, ozdabiane brokatem, na Dzień Mamy robimy laurki z życzeniami. Organizujemy również zabawy karnawałowe, andrzejkowe oraz mikołajkowe. To tylko kilka przykładów naszych prac, jest jeszcze wiele innych uroczystości i świąt, w których dzieci uczestniczą.

Jak co roku, są już zaplanowane wycieczki dla dzieci romskich i polskich, wyjście na bajkę do kina oraz wyjście do nowo wybudowanego McDonald's w Szczecinku.

Lecz poza przyjemnościami powoli uczymy dzieci jak w przyszłości

Mniejszym dzieciom pokazujemy jak pracują dorośli, natomiast młodzieży z gimnazjum pomagamy w wybraniu jak najlepszej szkoły, ponieważ od tego będzie zależała ich przyszłość. Dlatego zachęcamy dzieci do nauki i wpajamy im to, że dobre wykształcenie jest bardzo ważne.

sobie poradzić i jak wejść w dorosłe życie. Mniejszym dzieciom pokazujemy jak pracują dorośli, natomiast młodzieży z gimnazjum pomagamy w wybraniu jak najlepszej szkoły, ponieważ od tego będzie zależała ich przyszłość. Dlatego zachęcamy dzieci do nauki i wpajamy im to, że dobre wykształcenie jest bardzo ważne. Pracują również z nami wykwalifikowani nauczyciele korepetytorzy, którzy już od dłuższego czasu pomagają dzieciom w lekcjach, przygotowują je do sprawdzianów, oraz odrabiają z nimi prace domowe. Poprzez takie korepetycje dzieci osiągają lepsze wyniki w nauce oraz są zawsze odpowiednio przygotowane do lekcji. Chcemy aby nasi wychowankowie w przyszłości mieli jak najlepiej, żeby nie zmarnowali swoich młodych lat.

Działalność świetlicy ma duży wpływ na naszych wychowanków, zależy nam na tym, aby dzieci, które uczęszczają na zajęcia dobrze się bawiły, a za zarazem zdobywały wiedzę z różnych dziedzin.

Niestety jednak nie jest tak kolorowo jak to wygląda, działalność świetlicy stanęła pod dużym znakiem zapytania. Związane jest to z brakiem środków, które są niezbędne do funkcjonowania większości świetlic integracyjnych w Polsce, w tym rów-

nież naszej. Sytuacja ta wynika z braku ogłoszenia konkursów w ramach Programu integracji społeczności romskiej w Polsce w 2014 roku, który od lutego tego roku miał zastąpić dawny Program na rzecz społeczności romskiej w Polsce. Bez dofinansowania z budżetu państwa będziemy zmuszeni zamknąć świetlicę, gdyż nie dysponujemy środkami finansowymi, które są potrzebne na utrzymanie świetlicy, a nikt pomieszczenia nie będzie wynajmował za darmo, trzeba opłacić, czynsz, wodę oraz energię elektryczną.

Dre 2014 berś mińakirdza 10 berś syr isy romani świetlica chworeng dre Szczecinko. Pełde da berśa but pes sparudża adoj. Kana isy vavir siedziba świetlicakry (paşe biuro jamare organizacjakro), isy bare sali, komputery. Čhavore i raktore javen adoj sodyves kaj pes te bavineł. Dyćło isy kaj isy bary potrzeba chworeng pe dasave działanii.

przyg. i fot. M. Puszczkowska, A. Szymańska

Mieszanka

KULTUR

Obok Romów na świecie żyje obok siebie wiele społeczności, które mają równie ciekawą historię, zwyczaje i folklor, ale niekoniecznie są one znane ogółowi społeczeństwa, w którym żyją ich przedstawiciele. Losy tych mniejszości - ciekawe i często burzliwe - wciąż pozostają dla społeczeństwa większościowego enigmatyczne, a ich bogata kultura niedoceniona.

Agnieszka Huczko

21 maja obchodzimy Światowy Dzień Różnorodności Kulturowej ustanowiony przez Zgromadzenie Ogólne ONZ, który jest znakomitą okazją do bliższego wzajemnego poznania nie tylko swoich odmiennych kulturowo sąsiadów, ale również inne dalekie kultury. W związku z tym rozpoczynamy cykl, w którym będziemy przybliżać Wam specyfikę tych społeczności i odnajdywać wśród nich podobieństwa i różnice pomiędzy nimi, a mniejszością romską. W tym numerze co nieco o Kaszubach i Kozakach.

Kaszubi

Kaszuby to region w północnej części Polski, zamieszkały przez autochtoniczną społeczność kulturowo-językową, wywodzącą się od słowiańskiego plemienia Pomorzan, zasiedlonego na obszarze między Bałtykiem, dolną Odrą, Wartą, Notecią a dolną Wisłą. Do dziś, nie do końca wiadomo czy nazwa tej malowniczej krainy wzięła się od nazwy ludu, czy też ludność zamieszkała to miejsce zyskała swą nazwę od terenu zwanego Kaszubami. Obecnie

Kaszuby rozciągają się na obszarze około 7 076 km², co stanowi jedynie niewielką część dawnych Kaszub. Umowną stolicą Kaszub jest Gdańsk, tam też mieści się siedziba władz Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, największej organizacji pozarządowej o charakterze regionalno-etnicznym, której działanie ma na celu wszechstronny rozwój Kaszub.

Na terytorium Kaszub przez lata przenikały i mieszały się ze sobą kultura słowiańska i germańska, z tego też powodu Kaszubi są typowym przykładem społeczności pogranicza. W skutek zmian przynależności pań-

stwowej na przestrzeni lat wielu Kaszubów uległo germanizacji bądź polonizacji. Za swoje symbole Kaszubi uznają flagę o czarno-złoty barwach i herb, na którym widnieje czarny Gryf w koronie zwrócony w prawo na tle złotej tarczy. Hymn kaszubski jest symbolem odzwierciedlającym istniejące podziały w tej wspólnocie, zwłaszcza w kwestii świadomości narodowej. Ci, którzy mają świadomość narodową kaszubską, przyjęli, że ich hymnem jest pieśń „Ziemia Rodnô” Jana Trepczyka, dla wielu Kaszubów o polskiej orientacji narodowej, funkcję hymnu pełni zaś tzw. „Marsz kaszubski” Hieronima Derdowskiego.

Z badań Jana Mordawskiego przedstawionych w publikacji „Statystyka ludności kaszubskiej. Kaszubi u progu XXI wieku” wynika, że na Kaszubach obecnie mieszka 566 737 członków tej społeczności, zaś na obszarze całego kraju ich liczba szacuje się w granicach 600 tysięcy osób.

Kaszubi, podobnie jak Romowie, wyróżniają się tym, że zachowali pieczołowicie pielęgnowaną odrębną kul-

Kaszubska rodzina w strojach ludowych. Fot. Marek Kwidziński / Wikipedia

ture, tożsamość i język. Społeczność ta na co dzień posługuje się dwoma językami – ogólnopolskim i regionalnym. Przy czym jego znajomość deklaruje 64,5% społeczności kaszubskiej. Losy języka kaszubskiego w Polsce nie były łatwe, przez wiele lat uznawano go za gwarę języka polskiego, co nie jest zgodne z jego faktyczną genezą. Drugorzędne traktowanie kaszubszczyzny w stosunku do języka polskiego sprawiało, że był spychany na margines i traktowany jako folklor. Po roku 1989, gdy w kraju rozpowszechniała się polityka językowej równowagi, kaszubszczyzna została doceniona i w późniejszym czasie język ten został poddany ochronie, a w roku 2005 Sejm Rzeczypospolitej wraz z uchwaleniem Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, ustanowił status języka kaszubskiego jako język regionalny w Polsce.

Kultura kaszubska od zawsze była różnorodnie postrzegana i definiowana. Można powiedzieć, że była kulturą chłopską, ludową i lokalną, ale dziś jest także czymś więcej. Na uwagę i pochwałę zasługuje szczególnie popularyzacja muzyki kaszubskiej, która dziś przyjmuje nie tylko charakter folklorystyczny, ale i współczesny (np. w wykonaniu rockowym). Podobnie dzieje się z literaturą, wystarczy nadmienić na-

zwiska największych współczesnych pisarzy popularyzujących literaturę Kaszub takich jak Stanisław Pestka, Stefan Fikus, Eugeniusz Pryczkowski czy Stanisław Janke.

Społeczność Kaszubów specjalizuje się w trudnej sztuce jaką niewątpliwie jest rękodzieło. Wciąż żywą na tych terenach dziedziną rzemiosła jest plecionkarstwo. Podstawowym materiałem do wyrobu różnego rodzaju koszy, czy wiader na wodę są korzenie sosny, jałowca i wiklina, czyli surowce, których na Kaszubach pod dostatkiem. Kolejną sztandarową kaszubską dziedziną rękodzieła jest ceramika. W chmielńskiej manufakturze wyrobem ceramiki zajmuje się już dziesiąte pokolenie rodziny Neclów. Na ich wyrobach zobaczyć można charakterystyczne ornamenty: lilie, gwiazdy kaszubskie, rybie łuski, różdżki bzu, tulipan duży (o pięciu lub siedmiu kielichach) i mały (o trzech kielichach). Przy warsztacie działa także muzeum. Kaszubi są także mistrzami wielobarwnego haftu i ciekawego fachu jakim jest rogarstwo, polegające na tworzeniu z rogów zwierząt prochnerki myśliwskich, trąbek sygnałowych, grzebieni, guzików czy tabakier.

Tradycyjną kuchnią kaszubską rządzą przede wszystkim ryby przyrządzane na rozmaite sposoby. Przyjezdni najbardziej chwają sobie smak wędzonego węgorza, ale kuchnia ta obfituje także w wiele potraw ze śledzi, najbardziej znaną są pùlczzi ze śledzã. W przeszłości w pobliżu miejsc, gdzie występowały śledzie, rozwijały się duże miasta, a ich mieszkańcy bogacili się właśnie dzięki handlowi tą rybą. Obok ryb prym w kuchni Kaszubów wiedzie także drób, a w szczególności gęś. Najznamiensze kaszubskie potrawy to przede wszystkim czòrnina (zupa z krwi gęsiej), zylc (galaretka z nówek), żòłtèch wrèków (zupa z żółtej brukwi), młòdzowi kùch (drożdżówka z kruszonką), czy kremòwé malènè (mus z truszkawek), który został wpisany na listę produktów tradycyjnych.

Kaszubi, podobnie jak Romowie, obchodzą również swoje święta, z czego stosunkowo najmłodsze z nich to Dzień Jedności Kaszubów i Święto Flagi Kaszubskiej, które zostały ustanowione w ciągu ostatnie-

go dziesięciolecia. Pomysłodawcą Dnia Jedności Kaszubów obchodzonego 19 marca jest Tomasz Żuroch-Piechowski, który zaproponował by data upamiętniała pojawienie się pierwszej pisanej wzmianki o Kaszubach w bulli papieża Grzegorza IX z 1238 r.

Z kolei 18 sierpnia to dla Kaszubów Dzień Flagi Kaszubskiej, świętowany właśnie wtedy, gdyż w tym dniu, w roku 1929, po raz pierwszy w czasach współczesnych flaga kaszubska została publicznie wywieszona. Miało to miejsce w czasie zjazdu, który doprowadził do założenia Zrzeszenia Regionalnego Kaszubów.

W 1999 roku, w ramach uczczenia reformy administracyjnej ogłaszającej, że cały obszar Kaszub znajduje się w województwie pomorskim w Chojnicach zapoczątkowano tradycję Zjazdu Kaszubów. Jak dotąd zjazdy organizowano nie tylko w Chojnicach, ale i na Helu w Wejherowie, Kartuzach, Słupsku, Kościerzynie, Łebie, Gdyni, Gdańsku, Brusach, Bytowie, Pucku, Lęborku, Sopocie i Władysławowie. Zjazdy prócz charakteru typowo ludycznego są również okazją do manifestowania dumy z osiągnięć społeczności kaszubskiej na niwie kulturalnej, gospodarczej i politycznej. Ponadto, z racji tego, że gromadzą tysiące uczestników, są idealną okazją do spotkań.

Zjazd Kaszubów w Łebie w 2005 roku. Fot. Marek Kwidziński / Wikipedia

Kozacy

Pochodzenie Kozaków odnosi się do tej epoki tatarskiej, w której wiele pogranicznych miast na Rusi dla własnego bezpieczeństwa i osłony przed Tatarami urządziło lekkie oddziały konnicy nazwane Kozakami. Nazwa ta wzięta została wprost od wyrazu tatarsko-dżagatajskiego *kazak*, znaczącego żołnierz-ochotnik lekkobrojni bezżenny. „Kozak, Kazak jest słowo tatarskie i wykląda się jakoby chudy pachotek, zdobywszy sobie szukając, nikomu nie jest poddany, a za pieniądze komu chce służy.” – wyjaśniał w XVI wieku Gawagnin.

Kozacy to grupa społeczna, która zamieszkuje teren Ukrainy i południowo-wschodniej Rosji. Jej powstanie datowane jest na wiek XV i XVI - społeczność kozaków składała się z przedstawicieli różnych warstw społecznych, głównie jednak z chłopów. Sporą część stanowili także zbiegowie uchodzący w stepy na Zaporozie (stąd też wzięła się nazwa Kozacy zaporoscy), oraz tzw. „ludzie luźni”. Nominalnie podlegali Rzeczypospolitej, w praktyce byli całkowicie niezależni i tworzyli wolny stan w Rzeczypospolitej i w Moskwie.

Trudnili się głównie rybołówstwem, myślistwem i hodowlą. Powszechnie znane były ich oddziały zbrojne zwane watahami, które tworzyli w obronie przed Tatarami i Turkami. W późniejszych czasach kozackie wyprawy z obronnych zmieniły charakter na łupieżcze. Przywódcą tego rodzaju wypraw był ataman koszowy, wybierany uprzednio na poprzedzającym wyprawę obozie zwanym koszem. Ataman podczas wypraw sprawował władzę absolutną, jednak pomiędzy łupieżczy-

mi wyprawami władzę przejmowała czarna rada, czyli ogólna społeczność Kozaków i rada pułkowników.

Od początku XVI wieku władza Rzeczypospolitej i magnateria krówska próbowały zwerbować Kozaków na służbę. W wojsku polsko-litewskim po raz pierwszy wystąpili w bukowińskiej wyprawie Jana Olbrachta w 1489, głównie w charakterze zwiadowców i przewodników. W roku 1572 na polecenie Zygmunta Augusta uformowano regularne oddziały kozackie, w których wkład wchodził tak zwani Kozacy rejestrowi spisani imiennie, pozostający na żołdzie Rzeczypospolitej, choć formalnie podporządkowani jedynie swojemu dowódcy - starszemu rejestru. Częste zmiany rejestrów były pobudką do powstań kozackich. Inną przyczyną zbrojnych powstań były próby Rzeczypospolitej zmierzające do ograniczenia samodzielności Kozaków. Próby kontroli poczyniły Kozaków wiązały się z organizowanymi przez nich wyprawami łupieżczymi na tereny tureckie, co zaogniło stosunki polsko-tureckie.

Historia Kozaków jest burzliwa, począwszy od wystąpień antypolskich, konfliktów dotyczących wewnętrznych spraw Krymu, zatargów między Kozakami rejestrowymi a oddziałami kwarcianymi, aż po liczne powstania (m.in. w roku 1635, 1637-1638, 1648-1654) i konflikt kozacko - polski, który przetrwał się w wojnę między Rzeczypospolitą a Rosją (1654-1657) zakończoną rozejmem w Andruszowie i podziałem Ukrainy między Polskę i Rosję. Warto dodać, że powstania kozackie w dużym stopniu przyczyniły się do osłabienia ówczesnego państwa polskiego.

Rozpad kozaczyzny rozpoczął się w czasie walki na Ukrainie i ucieczki

Jednym z najbardziej charakterystycznych elementów kozackiej kultury jest dumka - pieśń w formie ballady, często wykonywana z towarzyszeniem bandury. Na zdjęciu ukraiński muzyk grający na bandurze. Fot. Radomil / Wikipedia

w czasie z wyborem na hetmana I. Brzuchowieckiego w 1663 r. Sfinalizował go zaś rozejm w Andruszowie w 1667 r., który podzielił Ukrainę między Polskę i Rosję. Kolejne lata przyniosły Kozakom znaczne osłabienie i rozwarstwienie. Definitywnie kozaczyznę zlikwidowała cesarzowa Katarzyna II w roku 1775. Niezależnie od zamieszkujących Kresy Rzeczypospolitej Kozaków zaporoskich, w XVI-XVII w. istnieli w Rosji Kozacy dońscy, kubańscy, uralscy, wożańscy, orenburscy i inni. Autonomię Kozaków znacząco ograniczył car Piotr I. Za panowania jego następców Kozacy stali się częścią siły zbrojnej Rosji (jazda), w XIX w., używaną nie tylko w wojnach, ale i do tłumienia ruchów rewolucyjnych i narodowościowych.

Obecnie szczególnie prężnie działającym i reprezentującym Kozaków w Polsce stowarzyszeniem jest Związek Kozaków w Polsce, którego Przewodniczącym Zarządu jest Ataman Marek Wasilenko, funkcję Zastępcy pełni Szefer Sztabu Sergiusz Czaczkowski. Celem stowarzyszenia jest kontynuowanie i propagowanie tradycji oddziałów kozackich walczących u boku wojsk polskich w czasie wojny z nawałą bolszewicką 1920 r., wchodzących w skład uznanych przez rząd polski za wojska sojusznicze.

W ujęciu etnograficznym Kozacy to grupa ludności o charakterze wieloetnicznym. Dzielił się m.in. na: zaporoskich, dońskich, kubańskich, azowskich czy syberyjskich. Na zdjęciu rodzina Kozaków syberyjskich w Nowosybirsku. Fot. SergeiXXX / Wikipedia

Pierwsze półrocze 2014 r. - silna pozycja skrajnej prawicy.

Choć tegoroczne wybory do Parlamentu Europejskiego odbędą się dopiero za miesiąc (w zależności od kraju w dniach od 22 do 25 maja), to jednak zarówno dotychczasowe sondaże oraz przewidziane na rok 2014 wewnątrz krajowe wybory prezydenckie, parlamentarne bądź samorządowe, które już się odbyły lub dopiero będą miały miejsce, również wskazują na znaczące poparcie dla ugrupowań skrajnej prawicy, nastawionej populistycznie oraz głoszącej hasła wrogości wobec imigrantów oraz mniejszości narodowych, etnicznych i językowych.

Przykład z ostatnich tygodni to Węgry, gdzie trzecie miejsce w niedawnych wyborach parlamentarnych z wynikiem około 20% głosów zdobyła neofaszystowska partia Jobbik, głosząca hasła otwartej nienawiści wobec Romów i Żydów oraz chęć „odbudowy” Wielkich Węgier w granicach opartych na większościowym udziale Węgrów w ogólnej liczbie miejscowej ludności. Wynik tej partii był zaledwie o niecałe 5% gorszy od wyniku szerokiej koalicji centrolewicowych i liberalnych. Zwycięska – rządząca partia premiera Orbana – Fidesz zdobyła 44% głosów i zarówno jej lider, jak i szeregowi działacze oprócz haseł stawiania oporu wobec niektórych reguł organizacji międzynarodowych i instytucji finansowych niejednokrotnie również wygłaszały hasła ksenofobiczne, a niekiedy wręcz rasistowskie.

W kontekście nadchodzących wyborów do Parlamentu Europejskiego oraz wyborów wewnątrz krajowych warto zwrócić uwagę na niebezpieczne zjawisko w postaci przybierania przez partie skrajnie prawicowe swobodnego „patriotycznego” i „otwartego na wykwalifikowanych pracowników

z zagranicy” programu. Stosują go chociażby Austriacka Partia Wolnościowa, której liderem i założycielem był nieżyjący już Joerg Heider, a także Szwedzka Demokracja, której dotychczasowe sondaże dają rekordowe 4. miejsce w zaplanowanych na wrzesień wyborach parlamentarnych oraz „dobrze znany od lat” Front Narodowy Jean Marie Le Penne’a we Francji.

Warto przypomnieć, iż w tym roku, oprócz wyborów do Parlamentu Europejskiego jesienią w Polsce odbędą się wybory samorządowe. W chwili obecnej nie ma na szczęście w naszym kraju jakiegoś znaczącego poparcia dla skrajnej prawicy i ugrupowań populistycznych oraz nastawionych wrogo wobec innych grup narodowych i etnicznych. Być może wynika to z niewielkiej jeszcze liczby obcokrajowców przebywających w naszym kraju oraz z względnie jednolitego pod względem narodowościowym społeczeństwa polskiego, która to jednolitość jest efektem zakończonej przed niemal 70 laty II wojny światowej. Niemniej jednak także w Polsce okres spowolnienia gospodarczego i trudności na rynku pracy sprzyjają postawom wrogim innym grupom etnicznym. Niestabilna sytuacja polityczna i gospodarcza

w Europie Wschodniej może powodować wzrost poparcia społecznego dla haseł pewnego rodzaju izolacjonizmu i zaostrzenia polityki imigracyjnej. W przypadku problematyki samorządowej może być to szczególnie widoczne w regionach bezpośrednio graniczących ze Wschodem oraz w innych regionach Polski historycznie i gospodarczo związanych ze wschodnimi sąsiadami. Wszyscy mieszkańcy Polski, niezależnie od regionu, narodowości, czy orientacji politycznej powinni jednak rozumieć trudne położenie zwykłych osób mieszkających na Ukrainie, w Mołdawii, w Gruzji czy też na Białorusi i w Rosji i wykazywać solidarność z nimi poprzez różnego rodzaju wsparcie duchowe i materialne, a już przynajmniej zrozumienie i współczucie w myśl jednej z głównych zasad zjednoczonej Europy, jaką jest wzajemna solidarność i pomocniczość.

Mateusz Babicki

*Dre dadyvesuni
Europa nani adża miś-
to syr jeszcze 7 czy 8*

berś dałestyr. Kryzyso finasowa savo is varykicy berś dałestyr but sparudża dre celo Unia Europakry. Dre butedyr thema manuśenge dźidźiłoys pes syr jekh goredyr, phares isys bućenca i tovenca. Pełde dova butedyr syka-de pes manuśa kaj kerenys bangen pał dova tyknedyr nacji, emigranten i phenenys kaj dasai khetani Unia isy hyria. Pošli varykicy berś Europa vygeja juź kryzysostyr, ale hasły pał nacjonalizmo isy but baredyr. Dyćło dava isy dre sondaży gił wybory ke Parlmento Europakro, kaj zor htyłen doła phenen kaj integracja nani łachi. So jandena ćaćunes jamenge da wybory dodźinasam pes juź dre 25 majo, ale dyćło isy kaj dżan Europake jeszcze pharedyr ćiry.

No **W**ości ydawnicze

Tym razem w nowościach wydawniczych aż pięć perełek, które w ostatnim czasie poszerzyły zasoby naszej biblioteki. Większość, bo aż trzy z nich, to publikacje wydane przez Muzeum Okręgowe w Tarnowie. Wśród nich znalazła się nowość autorstwa Natalii Gancarz „Mietek na wojnie” - poruszająca opowieść o życiu w obozie widziana oczyma romskiego chłopca. Doskonała lekcja nie tylko dla najmłodszych. „Ludzie w ruchu. Ludzie, którzy mnie poruszają...” to album urzekających, czarno-białych zdjęć Franka Roosendaala, który fotografował Romów w trakcie trzech Taborów Pamięci. Kolejna zdobycz, która wyszła spod skrzydeł tarnowskiego Muzeum to 6 numer Studia Romologica z 2013 roku, który tym razem skupia się wokół tematu muzyki romskiej. „Zachować pamięć. Praca przymusowa i niewolnicza obywateli polskich na rzecz Trzeciej Rzeszy w latach 1939-1945.” to katalog fotografii z wystawy o tym samym tytule, którą można było oglądać w Zamku Królewskim w Warszawie. „Kościół wobec Romów” to z kolei pozycja wydana w roku 1994, ale jej tematyka z pewnością wciąż jest aktualna. W publikacji zebrano teksty z nauki Kościoła, które poruszają tematykę romską oraz dotyczą kwestii traktowania mniejszości narodowych i etnicznych.

Mietek na wojnie

Tytułowy Mietek, to właściwie Bachtalo (Szczęściarz), romski chłopiec, którego – jakby na przekór swemu przydomkowi - spotyka okrutny los, wraz z rodzicami i rodzeństwem trafia do obozu Auschwitz-Birkenau. Jego oczyma widzimy zmagania Romów z głodem, nędzą i nie-ludzkimi warunkami obozu koncentracyjnego. Historia Mietka w dobitnie prosty, a jednocześnie bardzo przejmujący sposób ukazuje straszną rzeczywistość obozowego życia, nierówną walkę próbującej przetrwać tożsamości kulturowej i nazistowskich poglądów.

Autorka wydając opowieść dla dzieci, jednocześnie stworzyła tekst, który z pewnością złapie za

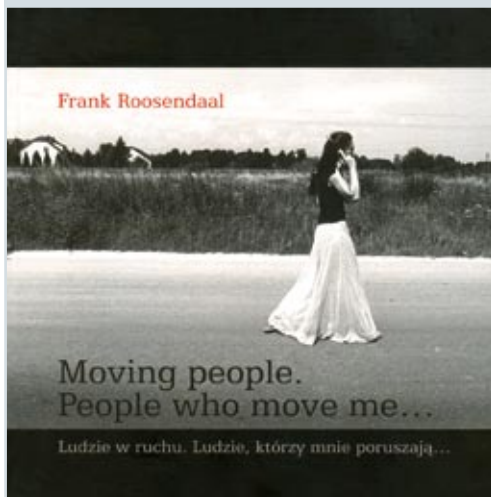
serce każdego dorosłego, niezależnie od pochodzenia. Bestialskie eksperymenty na dzieciach, śmierć najbliższych, tortury i przemoc widziane oczyma dziecka zdają się być jeszcze bardziej okrutne, mimo że odarte z górnolotnych, patetycznych słów. Na ogromną pochwałę zasługują tak-

że ilustracje Diany Karpowicz, absolwentki Akademii Sztuk Pięknych we Wrocławiu, które idealnie oddają klimat książki. „Mietek na wojnie” autorstwa Natalii Gancarz porusza bardzo ważną lecz także nieco przemilczaną część historii Romów, jaką jest zagłada. Autorka udowadnia,

że można o niej pisać nawet dla dzieci - w sposób prosty, subtelny, a zarazem oddający powagę i znaczenie dawnych wydarzeń. To lektura zdecydowanie nie tylko dla najmłodszych.

Wydanie książki było możliwe dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji.

Ludzie w ruchu, Ludzie, którzy mnie poruszają...

„Ludzie w ruchu. Ludzie, którzy mnie poruszają...” to, jak pisze sam autor Frank Roosendaal, album stanowiący impresje na temat fantastycznych spotkań z Romami ich kulturą, które miały miejsce w latach 2008-2010. Wywarły one na nim ogromne wrażenie. Zdjęcia powstały między innymi podczas Międzynarodowego Taboru Pamięci i są obrazem odczuć Roosendaala związanych z doświadczeniem tradycyjnego i emocjonalnego przeżywania romskiej kultury. Fotograf przyłączył się do trzech edycji muzealnego Taboru Pamięci, organizowanego dla upamiętnienia romskiego Holocaustu.

Album stanowi swego rodzaju romski reportaż, w którym autor chciał przedstawić światu zdjęcia, na których zobrazowany jest romski sposób życia, jednocześnie jest również pomocą w zrozumieniu i akceptacji społeczności romskiej przez tych, którzy jej jeszcze nie znają. Zebrane zdjęcia stanowią część Serii Polskiej, która w całości jest poświęcona życiu w Polsce. Wszystkie fotografie są czarno-białe i przedstawiają Romów w zwykłych, codziennych sytuacjach - podczas muzykowania, tańca, wspólnych spotkań, przyrządzania i spożywania posiłków czy oddawania hołdu swoim zmarłym przodkom w miejscach pamięci. Sporo miejsca w jego reportażu zajmują dzieci. Prace Roosendaala można oglądać także na stronie www.contrastfotografie.nl

Album wydano w roku 2011 w Tarnowie dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji.

Studia Romologica nr 6/2013

„Studia Romologica” wydawane przez Muzeum Okręgowe w Tarnowie są jedynym w Polsce pismem naukowym, obejmującym swoim zainteresowaniem wyłącznie grupę etniczną Romów. W każdym tomie znajduje się blok artykułów na jeden temat. Każdy artykuł naukowy (teksty tematyczne, teksty dotyczące innych zagadnień romskich, materiały) posiada streszczenie w językach romskim i angielskim. „Studia Romologica” współpracują z najlepszymi specjalistami w dziedzinie romologii z całego świata i publikują w nich najwybitniejsi romolodzy z Polski i świata.

Numer 6 z 2013 roku poświęcony jest muzyce romskiej i dzieli się na pięć części: muzyka, artykuły i opracowania, materiały, recenzje-opinie oraz informacje – wydarzenia. Poruszone zostają tak istotne tematy jak sam problem definiowania muzyki romskiej, muzyka romska we wspólnocie i w społeczeństwie, „cygańskie flamenco” po polsku, czy muzyka romska a organizacje pozarządowe. Autorami artykułów dotyczących zagadnienia muzyki są: Monika Jano-

wik-Janik, Elena Marushiakova, Eva Davidowa, Anna G. Piotrowska Veselin Popov.

W pozostałych częściach szóstego numeru Romologii znalazły się materiały traktujące na wiele istotnych dla społeczności romskiej tematów, w tym między innymi „Edukacyjne i kulturowe uwarunkowania dostępu Romów do usług medycznych” Marcina Szewczyka, „Prawo jako zewnętrzny i wewnętrzny czynnik warunkujący zachowanie w społeczności romskiej – potrzeba podjęcia badań” Łukasza Kwadransa, czy „Projekty kulturalne zapewniające zatrudnienie Romom w Rumunii. Siła marzeń może zmienić wszystko” autorstwa Agneski Avin. W ostatniej części Adam Bartosz standardowo dokonuje przeglądu wydawnictw o tematyce romskiej z roku 2012. Pismo naukowe zostało wydane dzięki dotacji Ministra Administracji i Cyfryzacji.

Zachować pamięć. Praca przymusowa i niewolnicza obywateli polskich na rzecz Trzeciej Rzeszy w latach 1939-1945

„Zachować pamięć. Praca przymusowa i niewolnicza obywateli polskich na rzecz Trzeciej Rzeszy w latach 1939-1945” to bogato ilustrowany, dwujęzyczny katalog z wystawy o tym samym tytule wydany przez Fundację Polsko-Niemieckie Pojednanie. W większości fotografie zamieszczone w albumie pochodzą z prywatnych zbiorów byłych robotników przymusowych i niewolniczych. Profesor Wojciech Roszkowski swoim artykułem „Praca przymusowa obywateli polskich na rzecz Trzeciej Rzeszy na tle niemieckiej okupacji w latach 193-1945” wprowadza w tematykę wystawy. Zbiór fotografii poprzedza także tekst „Historia i pamięć. Wojna i praca przymusowa na przykładzie Polski” autorstwa dr Christine Glauning i Daniela Geppert.

Katalog dzieli się na kilka części, z czego każda poprzedzona jest komentarzem historycznym, przygotowanym pod kątem niemieckiego

odbiorcy, z uwzględnieniem zagadnień, które są mało znane na terenie Niemiec np. masowe wysiedlenia Polaków z Wielkopolski i Zamojszczyzny i osiedlanie zamiast nich osadników niemieckich, obozy przesiedleńcze, germanizacja polskich dzieci, Kinderheimy, itp. Poszczególne części katalogu to między innymi: Niemiecka okupacja w Polsce, organizacja pracy przymusowej, małoletni robotnicy przymusowi, wysiedlenia, germanizacja, dzieci robotnic przymusowych, bohaterowie. Dla Romów najistotniejszą będzie zapewne część traktująca o obozach koncentracyjnych, gdzie znajdują się między innymi: raport dzienny komanda romskiego w KL Auschwitz-Birkenau, zdjęcie nieznaney romskiej więźniarki i inne wstrząsające ilustracje z obozowej codzienności, jakiej doświadczyli Romowie.

Autorem katalogu jest fundacja "Polsko-Niemieckie Pojednanie" we współpracy z Centrum Dokumentacji Pracy Przymusowej w Berlinie w 2007 r. Projekt uzyskał dofinansowanie niemieckiej Fundacji "Pamięć, Odpowiedzialność i Przyszłość" i Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Wydanie katalogu było także współfinansowane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych w ramach konkursu na realizację zadania „Współpraca z Polonią i Polakami za granicą”.

Kościół wobec Romów

„Kościół wobec Romów” pod redakcją Piotra Aszyka, Marka Majczyny i Piotra Skajewskiego wydany został przez stowarzyszenie Chrześcijańskich Dzieł Wychowania Społeczno-Kulturalnego Młodzieży w Krakowie. Jest to zbiór tekstów wyjętych z dokumentów nauki społecznej Kościoła katolickiego, traktujących o prawach podmiotowych mniejszości społecznych wobec otaczającego społeczeństwa. Jak twierdzi w przedmowie Ks. Prof. Dr hab. Jan Siego SJ jak w historii biblijnego Starego i Nowego Przymierza Bóg przez Proroków objawił swą szczególną miłość wobec grup społecznych prześladowanych czy pokrzywdzonych, podobnie i w dzisiejszych czasach zdarzają się głosy prorockie objawiające Miłość Bożą ku biednym i prześladowanym członkom mniejszości społecznych.

Wśród tekst z dokumentów nauki społecznej Kościoła znalazły się między innymi: znamienne słowa Piusa XII z przemówienia w dniu Zielonych Świąt, przemówienia Jana XXII, Pawła VI, teksty z Soboru Watykańskiego, czy instrukcja o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu z Kongregacji Nauki Wiary. W zbiorze umieszczono także fragmenty tekstów z Papieskiej Rady Cor Unum, gdzie rozmawiano o sytuacji uchodźców, wypędzonych w obrębie własnego kraju, postawie

gościnności, czy sprzeciwie wobec milczenia i obojętności.

Ponadto sporą część zbioru poświęcono Janowi Pawłowi II i jego słowom, w tym o misji Kościoła a wolności człowieka. „Równouprawienie to znaczy wykluczenie różnych form uprzywilejowania jednych, jak też dyskryminacji innych, czy to synów tego samego narodu, czy ludzi równego pochodzenia, ras i poglądów” – mówił w orędziu do ONZ Jan Paweł II w Nowym Jorku. Część druga zbioru w całości poświęcona jest właśnie słowom Jana Pawła II skierowanym bezpośrednio do Romów, między innymi w przemówieniu do uczestników II Międzynarodowego Zjazdu Duszpasterstwa Romów, czy podczas spotkania z uczestnikami kongresu zorganizowanego przez Ośrodek Badań nad Kulturą Cygańską.

Agnieszka Huczko

Varykicy berś dęstyr syr interneto vgeja ke sare khera šundŕo isys kaj vydypen pustika perela bo manuša saro rakhen dre interneto. Vavir manuša phenenys pe dova kaj adža na javela, kaj pustika adža syr isys centurendyr, adža javena celo čiro, tylko može kutedyr. Miňakirde berša i do vavir manuša mišto przedykte syr javela. Pustika syr isys, adža i vydžan neve. Syr jekh butedyr vydžan tež pustika Romendyr. Dre biblioteka jamare Instytutoskry isy juž butedyr syr 300 pustika. Dre jamary gazeta sykavas dadyves 5 neve pustika save kindža Instytuto ke biblioteka romani. Tryn neve pustika vydya Muzeum Romano dre Tarnów. Jekhto ophenel historia čhavoreskry dre sasytko obozo dre Il baro maryben. Daja pustik so manuš deł apre to jasva terdžon dre jakha. Musinen dava te deł apre! Dujto łengry pustik to albumo bieldenca save isys kerde pe varykicy Maškrethemytka Rypyrybnytko Tabory Romengre. Tryto pustik Tarnowatyr isy šovto numero Studia Romologica. Čtarto pustik kaj sykavas dre da numero isy katalogo kaj sykaveł pał Il baro maryben, a vydyno pełde Fundacija Polsko-Sasytko Jekhipen. Sykavas jeszce pańčo pustik savi sykaveł syr khangeri dykhelys pe Romendyr. Sare pustika moginen te przedel apre dre jamary biblioteka.

Cyganka prawdę ci powie...

Baran (21.03 – 20.04)

Poryw do czynu, przedsiębiorczość, rozsądne planowanie i zręczna realizacja planów poprawią Twoją pozycję w pracy, a kierownictwo może zwrócić na Ciebie uwagę. To świetny moment na zmiany. Możesz na przykład znaleźć sobie nowe, lepsze zajęcie. Warto też wykorzystać ten okres na załatwienie spraw finansowych, jak kupno lub sprzedaż akcji. Jeśli zachowasz dystans do wszystkiego zdobędziesz sobie szacunek ludzi, z którymi będziesz dalej pracował. Dla osób poszukujących pracy bardzo dobry czas, lecz należy pamiętać by liczyć siły na zamiary. Przejściowe problemy z dziećmi pomoże Ci rozwiązać intuicja i uważna obserwacja ich zachowania. Z przyjaciółmi będziesz się świetnie bawił, szczególnie w pierwszej połowie miesiąca. Wpadnie Ci w oko ktoś, kogo do tej pory uważałeś, Baranie, wyłącznie za znajomego. Jest duża szansa na to, że osoba ta zasili grono Twoich najbliższych i najbardziej zaufanych przyjaciół. Być może zmienisz dietę albo porządnie zadbasz o swoje zdrowie. Uważaj jednak, byś zbyt mocno nie skupiał się na swoich niedomaganiach – to może przynieść więcej problemów niż zysków.

Bliźnięta (22.05 – 22.06)

Bliźniętom w tym miesiącu nie zabraknie okazji, aby podzielić się ze wszystkimi swoją wiedzą i przemyśleniami. Znajdziesz się w centrum ważnych wydarzeń. Będziesz decydować, a nawet rozsądzać spory. Taka rola zacznie Ci się bardzo podobać! Uważaj tylko, abyś nie stał się zbyt krytyczny i despotyczny. Na samopoczucie nie będziesz narzekać. Wzrośnie Twoja odporność i będziesz w stanie pokonać każdą infekcję. Jedyne, co Ci grozi, to nadmierny apetyt na tłuste jedzenie i łakocie. Trudno Ci będzie utrzymać teraz zdrową dietę, dlatego daruj sobie rozpoczynanie odchudzania czy wprowadzanie nowych nawyków żywieniowych. Być może dostaniesz jakieś interesujące i intratne zlecenia albo pieniądze za dawno już wykonaną pracę. A może otrzymasz niespodziewany spadek? Pamiętaj jednak, by ewentualny zastrzyk gotówki dobrze wykorzystać. Nie kupuj nie do końca potrzebnych rzeczy ani nie szalej po restauracjach. Raczej postaraj się mądrze zainwestować albo ulokować środki – mogą bowiem wkrótce się bardzo przydać.

Byk (21.04 – 21.05)

Zniecierpliwione Byki nie dadzą za wygraną i wreszcie postawią los swoich związków na ostrzu noża. Dość już masz zwodzenia i uników partnera. Przekonasz się teraz o wszystkich jego minusach i postanowisz coś z tym fantem zrobić. W pojedynkę niewiele naprawisz. Wywieranie presji czy wymuszanie posłuszeństwa na nic się nie zdadzą. Możesz użyć swojej siły, by raz na zawsze rozprawić się z rodzinnymi zawirowaniami. Staraj się wykorzystywać swoje szanse, mimo że to może oznaczać konieczność radykalnych rozwiązań i zmiany ogólnych zasad współżycia. Warto, bo wszystko czego się w tym zakresie dotkniesz, zakończy się sukcesem. Jeśli chcesz zadbać o linię, lepszy od sportu wysiłkowego okaże się zwykły spacer czy rekreacyjna jazda na rowerze. Świetny czas na modyfikację diety. Trafi Ci się coś zaskakującego, o czym wcześniej nawet nie myślałeś. Z początku możesz się obawiać wyzwania, ale z czasem uznasz, że możesz się sporo nauczyć. Decyzje finansowe podejmiesz szybko, lecz zachowaj przy tym maksymalną ostrożność, bo inaczej pieniądze przelecą Ci przez palce.

Rak (23.06 – 22.07)

Możesz stać się prawdziwym ekspertem od ludzkich dusz i serc. Rozmowy i spotkania to dobry sposób, by zbliżyć się nieco do osób, które Cię interesują, poobserwować je, sprawdzić, czy macie podobne poglądy na życie. Masz również ogromne szanse na pozytywne rozstrzygnięcia ważnych dla Ciebie spraw. Być może pora postawić gdzieś grubą kreskę, o czymś wreszcie zapomnieć? Determinacja łączyć się będzie ze zdolnością do szerszego spojrzenia na problem, a więc śmiało sięgniesz po to, co naprawdę Ci się należy. Z początkiem miesiąca uważaj w miłości na słowa, które padają między Wami i na sytuacje, w których ktoś trzeci miesza się między Was. Może to stanowczo popsuć Wasze relacje, nie daj się sprowokować. Jeśli właśnie się świeżo zakochałeś, możesz nagle zacząć planować romantyczny wyjazd ze swoim wybranym. W połowie miesiąca uważaj na młodego mężczyznę, przez którego może dojść również do nieporozumień. Pod koniec miesiąca jednak sytuacja się uspokoi i dojdziecie do porozumienia.

Lew (23.07 – 23.08)

Spadną na Ciebie dodatkowe obowiązki, z którymi świetnie sobie poradzisz, gdyż nie brakuje Ci energii i zapału do pracy. Dowiesz się wielu ważnych rzeczy, a to zainspiruje Cię do ważnej życiowej decyzji.

Znajdziesz wyjście z trudnej sytuacji i rozwiążesz problem, z którym borykasz się od dawna. Jedynie uważaj, żebyś nie stał się zbyt surowy i nie popadł w krytykanctwo. Możesz wtedy zacząć wymagać rzeczy, które są niemożliwe i zyskasz opinię zarozumiałego. Zwróć uwagę na wszystkie podwójne organy swego ciała np. oczy, nerki, itp. Mogą być teraz osłabione. Twojemu zdrowiu dobrze zrobi lekka dieta, zielona herbata i codzienna gimnastyka. Połowa miesiąca to czas gdy uaktywnisz w sobie potencjał, swe siły twórcze i będziesz je wykorzystywał teraz na każdym kroku. To zaprowadzi Cię do wymarzonego celu, musisz sobie jednak zdawać sprawę, że wytrwałość i pracowitość powinna też być Twoim celem przewodnim. Osoby poszukujące pracy mają teraz bardzo korzystny czas na poszukiwania. Należy jednak dobrze zweryfikować co się chce robić i czy są ku temu odpowiednie kwalifikacje.

Panna (24.08 – 23.09)

Panny będą w tym astrologicznym miesiącu organizatorami przeróżnych rozrywek. Staniesz się pewny siebie, wesoły i bardzo dociekliwy. Możesz liczyć na wiele

udanych spotkań towarzyskich, podczas których nie będziesz cicho siedzieć w kąci. O wszystkich plotkach i nowościach tym razem dowiesz się jako pierwszy. Wszyscy będą się z Tobą liczyć, co bardzo poprawi Ci nastrój. Postaraj się z większą ufnością spojrzeć w przyszłość. Nie próbuj oceniać, krytykować, unikaj powierzchownych opinii, z kategorięnymi sądami również się wstrzymaj. Przyjmij do wiadomości, że możesz się też mylić, a unikniesz nieprzyjemnych nieporozumień. Wystrzegaj się błędnych decyzji i nie ufaj zbyt wielu ludziom, a interesy prowadź samodzielnie, bez żadnych pośredników lub współników. Nie spiesz się też podczas załatwiania spraw, które wymagają spokoju i precyzji. Pora na gruntowne wiosenne porządki. Jeśli na biurku masz bałagan, a w głowie mętlik, pora zerknąć na kompas Twoich wewnętrznych potrzeb. To jest z pewnością właściwy kierunek. Poczucie spełnienia na planie materialnym przyniesie stabilizację.

Waga (24.09 – 23.10)

Wagi mają teraz przed sobą bardzo korzystny miesiąc w sferze pracy i finansów. Postaraj się wykorzystać ten czas najlepiej jak to tylko możliwe. Już początek miesiąca będzie obfitował w nowe możliwości i propozycje, na które mogłeś czekać już od jakiegoś czasu.

W połowie miesiąca nadejdą długo oczekiwane pieniądze, możliwe są również wygrane. Możliwe, że ktoś z Twoich bliskich zacznie dobrze zarabiać i dołoży się do wspólnego budżetu. Pod koniec miesiąca czeka Cię poważna decyzja do podjęcia. Podejdź do tego bardzo roztropnie a uda Ci się na tym bardzo skorzystać. Jeżeli marzysz o zmianie stylu życia, nie znajdziesz lepszego momentu. Wykorzystaj do tego przyływ energii, który obiecują Ci teraz gwiazdy. Dzięki swojej charyzmie i silnej osobowości nic Cię złamie. Popisać się możesz swoją odpornością, wytrzymałością i witalnością. Pamiętaj jednak, by przy okazji rodzinnej biesiady nie mówić za dużo. Trzymaj w tajemnicy sprawy, o których nie możesz lub nie powinnaś mówić. A dzieci? Te mogą dać Ci się mocno w tym miesiącu we znaki. Trzymaj je krótko, a bez trudu zapanujesz nad ich rozbuchanym temperamentem.

Skorpion (24.10 – 22.11)

Przed Tobą miesiąc pełen towarzyskich atrakcji. Z niecierpliwością wyglądasz pierwszych oznak powoli nadchodzącej wiosny. Nabierzesz ochoty do towarzyskich wyjazdów i spotkań z przyjaciółmi, których ostatnio trochę zaniedbałeś. Może wykorzystasz kilka dni urlopu i wybierzesz się gdzieś w sympatycznym towarzystwie?

Z przyjaciółmi nie wchodź chwilowo w żadne interesy, a jeśli już jesteś z którymś z nich związany finansowo, bądź wyjątkowo ostrożny. Dobrze Ci teraz robi aktywność fizyczna. Jeśli masz mało czasu, postaraj się przynajmniej częściej chodzić na basen albo na długie spacerki. Nie rób teraz nic wbrew sobie i pod presją innych, ponieważ ktoś czyha na to by Twoje zasługi sprzątnął Ci sprzed nosa. Możesz na tym wiele stracić. Zachowaj jasność umysłu a wszystko dobrze się skończy. W domu małe zmiany. Możliwe, że odwiedzi was ktoś dawno niewidziany i ta wizyta wyrzuci wam na chwilę życie do góry nogami. Dzięki twojemu rozsądkowi, wszystko szybko wróci na swoje miejsce. Dopadnie Cię jednak skłonność do niekontrolowanego wydawania pieniędzy. A to może mocno skomplikować Twoją sytuację finansową i przysporzyć Ci nie lada problemów.

Strzelec (23.11 – 21.12)

Strzelec wejdzie w ten miesiąc bardzo optymistycznie. Jeśli oczekujesz na informacje związaną z Twoim wyjazdem do pracy, możesz teraz się spodziewać, że już wkrótce nadejdzie. Nie porywaj się na ekstra zryw, do niczego się nie zobowiązuj. Spróbuj raczej zakończyć stare sprawy, dokonać podsumowań. Jeśli realizujesz ważny cel, bądź przygotowany na następujące po sobie zwycięstwa i porażki. Przewiduj konsekwencje swych decyzji. Rozważnie planuj wydatki. W sprawach domowych rządzić będziesz twardą ręką, co nie zjedna Ci sprzymierzeńców. Im większą wykażesz się władzą, tym większą będziesz musiał wziąć odpowiedzialność. I tym bardziej musisz polegać tylko na sobie. Postaraj się być wobec wszystkich wyrozumiały i serdeczny, ale też nie poddawaj się zbyt łatwo woli osób, które zamiast o rodzinie myślą tylko o swoich interesach. Nieufnie podchodzić będziesz do zbyt śmiałych wielbicieli czy adoratorek i bardziej niż komplementy cenić będziesz u innych zaradność i stałość charakteru. Tak naprawdę partner powinien teraz stać się dla Ciebie prawdziwym powiernikiem, a także czułym pocieszycielem i troskliwym opiekunem.

Wodnik (21.01 – 18.02)

Przez cały miesiąc będzie Ci dopisywać dobry humor, świetne samopoczucie i twórcza wena. Wykorzystaj te możliwości i przeforsuj swoje pomysły w pracy. Masz doskonałą intuicję, możesz więc na niej polegać. W uczuciach los będzie Ci teraz sprzyjał. Jeśli jesteś w stałym, stabilnym związku to możesz cieszyć się uczuciami oraz bliskością drugiej osoby. Jeśli poszukujesz miłości, już w połowie miesiąca możesz poznać kogoś bardzo wartościowego. Wzrośnie Twoja wrażliwość na piękno. To dobry moment na odkrywanie w sobie artystycznej duszy, a także właściwy czas, by wyruszyć po zakupy i na powitanie wiosny nabyć coś, w czym wyglądać będziesz pięknie. Być może zdecydujesz się wymienić część sprzętów lub mebli. W domu zajmiesz się upiększaniem otoczenia. Odmalujesz stary kredens i powieszysz półkę. Możliwe, że kupisz jakiś nowy obraz, czy kwiat. Znajdziesz w tym dużo radości. Wszystko, co nowoczesne i pomocne w codziennym życiu stanie się obiektem Twoich marzeń. Nie przesadzaj jednak z nagłymi zachciankami i wielkimi wydatkami, bo kolejny wielki kredyt może pozbawić się Cię funduszy na wycieczki lub wakacje.

Koziorożec (22.12 – 20.01)

Łatwo pokonasz wszystkie przeszkody, które dotychczas uniemożliwiały Ci spełnienie marzeń. Skoncentrujesz się na obowiązkach i pracy, co da Ci poczucie spełnienia. Wytężony wysiłek przyniesie profity, ale pod warunkiem, że zaufasz nie tylko swojej inteligencji, lecz również intuicji. Musisz jednak uważać, aby nie zrobić czegoś bez zastanowienia i nie zachowywać się nieodpowiedzialnie. Czas w uczuciach bardzo pozytywny. Znajdziesz kogoś, z kim zaczniesz rozwijać jakiś abstrakcyjny projekt, czy podejmiesz jakiś trudny problem. Jakieś wieści rodzinne w połowie miesiąca mogą Cię bardzo zaskoczyć. Uważaj trochę na swoje negatywne nastawienie, może popsuć atmosferę. Możesz także nagle odkryć w sobie talent do uzdrawiania zarówno duszy, jak i ciała. Twoje rady i sugestie okażą się nadzwyczaj trafne. Zainteresuj się medycyną naturalną lub rozwijaj posiadane już umiejętności leczenia ziołami, dotykiem czy dietą. Zostaniesz doceniony przez szefa lub znajdziesz świetną pracę, w której nareszcie się wykażesz, bo albo zaproponują Ci lepsze stanowisko, albo – na początek – wyższą pensję.

Ryby (19.02 – 20.03)

Razem z wiosną w tym roku, Ryby będą gubiły gdzieś swoje napięcie i swoją nerwowość. Staniesz się, droga Rybo, dużo spokojniejsza i do większości spraw podejdziesz teraz ze zdrowym dystansem. Urodziny to moment startu w kolejny rok, dlatego skoncentruj się na sobie, określ cele, zrób plany na przyszłość, bo gdy Słońce oświetla Twój znak swoim blaskiem, łatwiej jest odnaleźć właściwą drogę, rozwiązać dylematy i podjąć decyzje. Jeżeli zaś należysz do tych szczęśliwych Ryb, którym partner odpowiada niemal pod każdym względem, zrobisz wszystko, by Twój związek był jeszcze lepszy, a uczucie jeszcze głębsze. Planety zapowiadają też przyptyw kreatywności – okażesz się mistrzem w zaskakiwaniu swojej drugiej połowy. Nie daj się ponieść emocjom. Nawet, jeśli sprawy domowe będą się przeciągać, to i tak w końcu znajdą swój szczęśliwy finał. Warto więc teraz zachować cierpliwość. Dlatego nie przyspieszaj żadnych działań, nie rób niczego byle jak, a przekonasz się, że wytrwałość popłaca. Nikt nie przekona Cię do zrobienia tego, na co nie masz ochoty. To dobry czas, aby zastanowić się nad sposobami, w jakie możesz stać się bardziej niezależny. Nie oglądaj się w przeszłość i szukaj właściwych sprzymierzeńców.

Związek Romów Polskich

10 lat Świątlicy Integracyjnej dla dzieci romskich i polskich w Szczecinku.